

ZARYS HISTORII ARCHITEKTURY

WCZESNA ARCHITEKTURA ZIEM POLSKICH

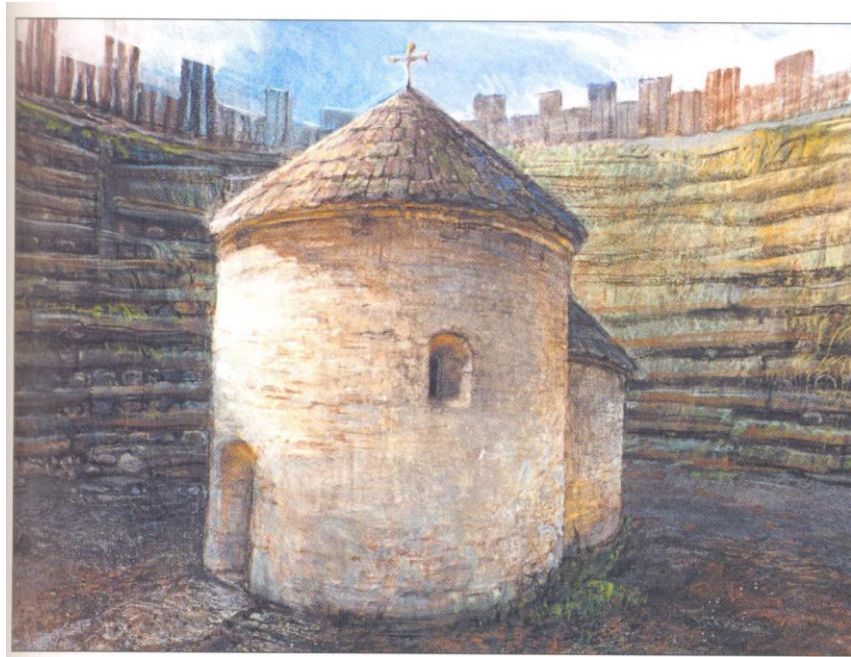

Wczesna architektura ziem polskich

Uwarunkowania:

- Brak własnych tradycji w dziedzinie architektury (strefa budownictwa drewnianego);
- Brak na miejscu wzorców wcześniejszych (strefa poza granicami dawnego cesarstwa rzymskiego)

Konsekwencje: konieczność korzystania z obcych wzorców

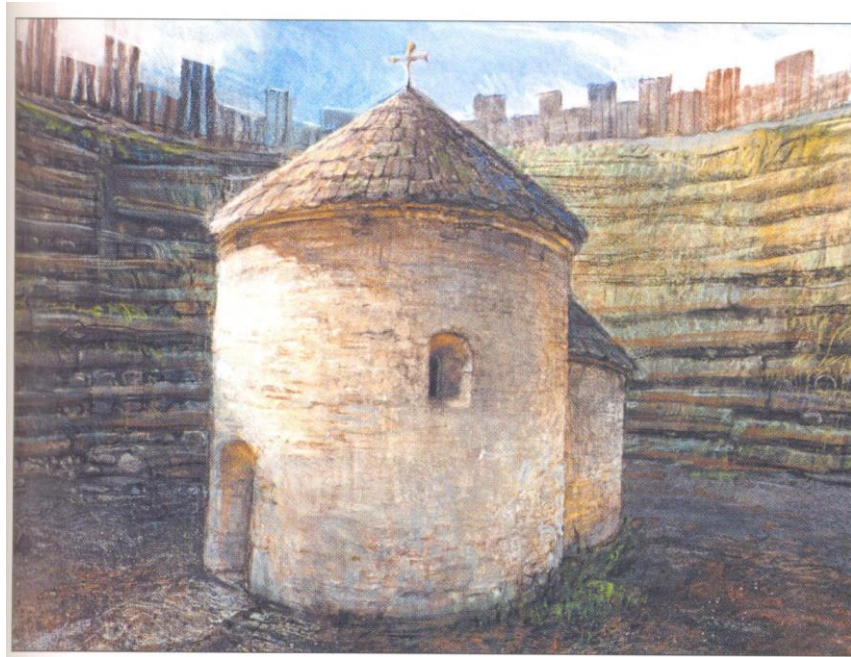

Wczesna architektura ziem polskich

Okoliczności:

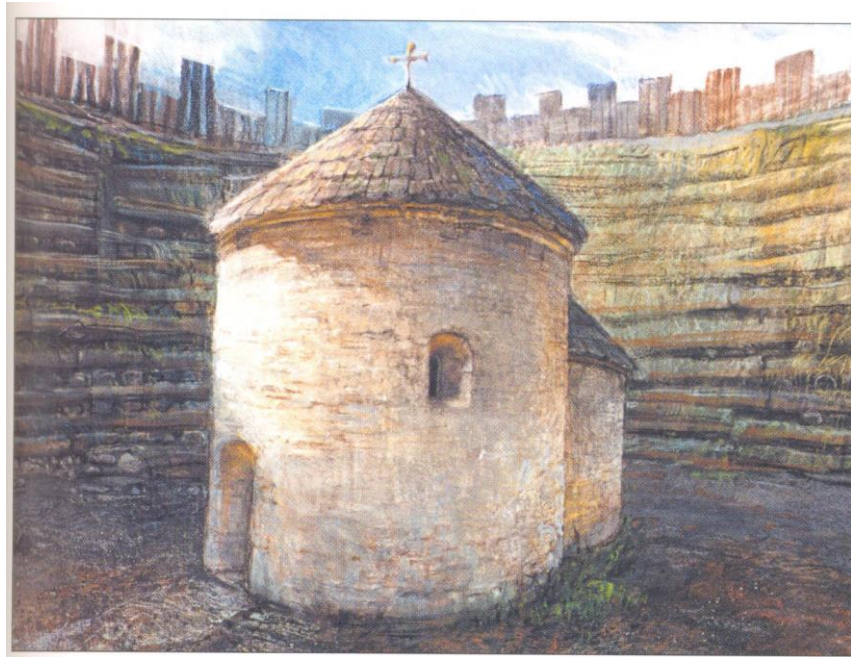
Pojawienie się architektury wraz z powstaniem „państwa”/struktur władzy oraz instytucji Kościoła, które:

- stwarzają popyt na architekturę monumentalną (świecką i sakralną);
- są w stanie zorganizować i sfinansować budowę obiektów architektury monumentalnej;

Wczesna architektura ziem polskich

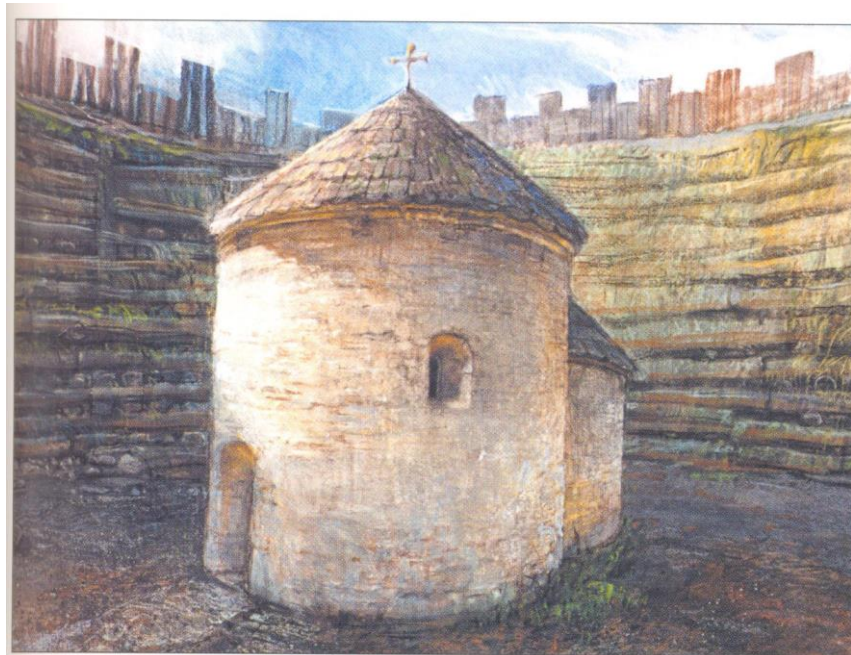
Pytanie o początki: kiedy miały miejsce okoliczności pozwalające na pojawienie się architektury monumetalnej (= powstanie „państwa”/struktur władzy oraz instytucji Kościoła, które stwarzają popyt na architekturę monumentalną (świecką i sakralną); są w stanie zorganizować i sfinansować budowę obiektów architektury monumentalnej.;

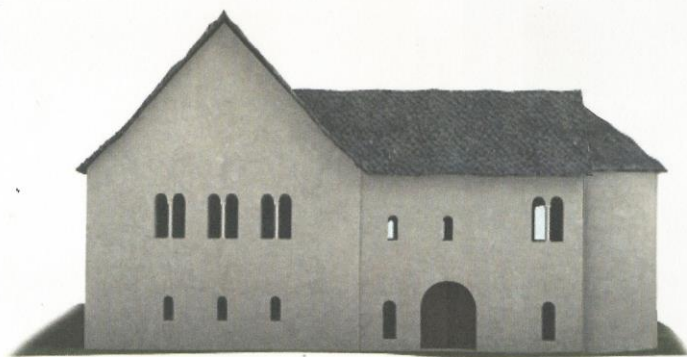
Wczesna architektura ziem polskich

Pierwsza architektura - hipotezy:

- 2 poł. IX w. gdy część ziem polskich została podporządkowana Wielkim Morawom (= została schrystianizowana – zorganizowane zostały struktury kościelne)
- poł. X w., gdy część ziem polskich została podporządkowana Czechom;
- 3 ćw. X w. , w związku z powstaniem państwa Polan Wielkopolskich, przyjęciem chrztu przez Mieszka, organizacją struktur kościelnych

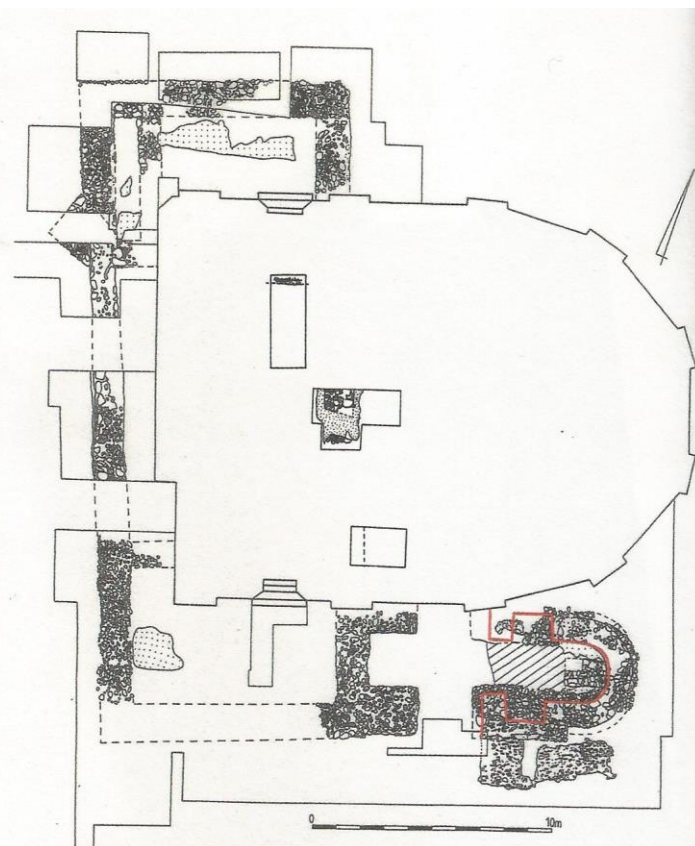
Jak wczesna ?

Ryc. 6

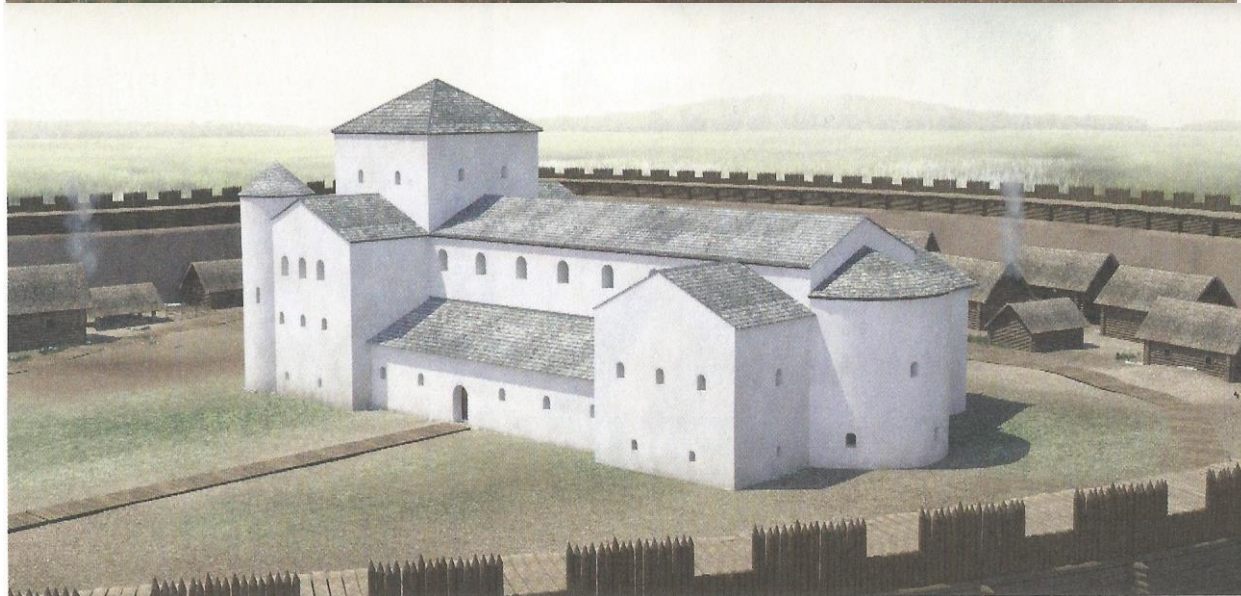
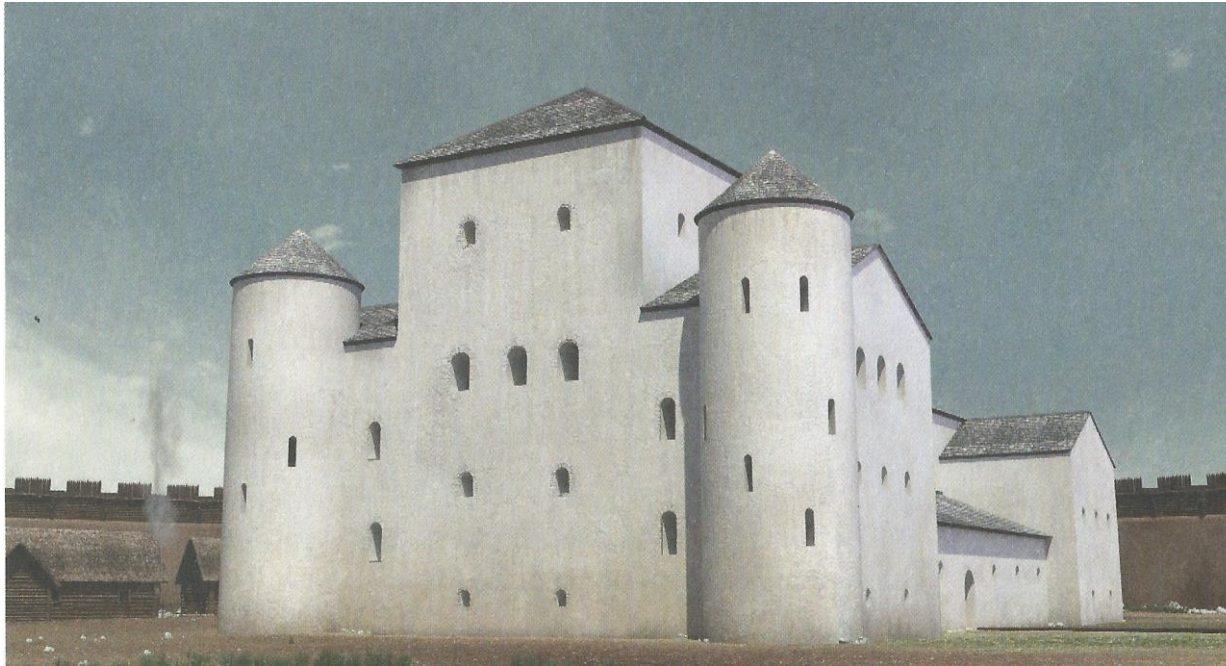
Wizualizacja poznańskiego zespołu pałacowo-sakralnego z czasów Mieszka I — widok od południa (6) i od północnego wschodu (7)
(rys. Andrzej Golembnik wg wytycznych prof. Hanny Kóčki-Krenz)

Kaplica z palatium
Ostrów Tumski Poznań
po 941 (ok. 965 ?)

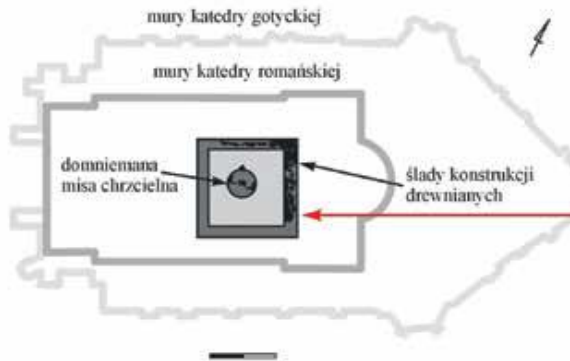

Ryc. 8. Zarys kamiennych fundamentów odkrytych pod kościołem Najświętszej Marii Panny na poznańskim Ostrowie Tumskim — wnętrze kościoła podkreślone czerwoną linią (rys. Olga Antowska-Gorączniak)

Ostrów Tumski Poznań – katedra, 2 poł. X w. ?

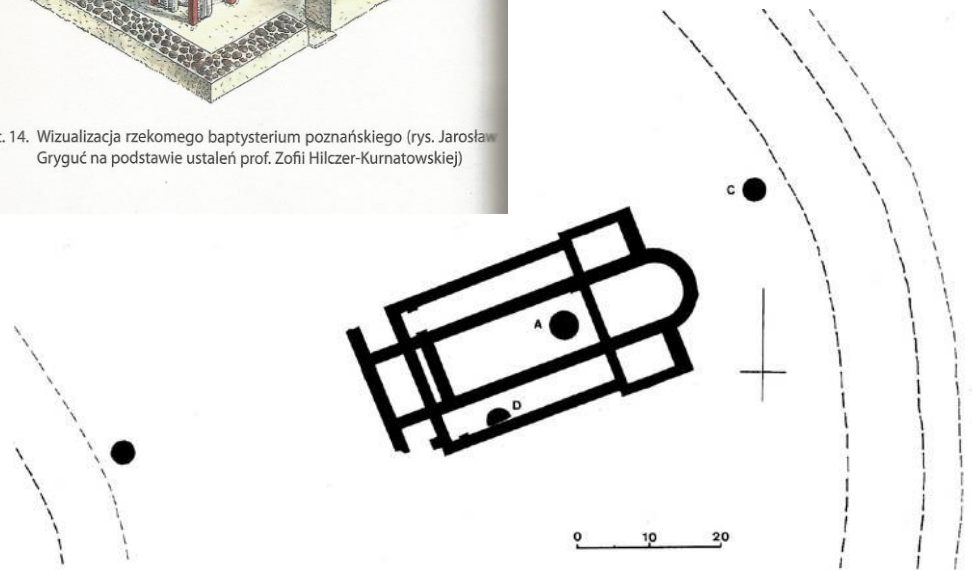

Ostrów Tumski w Poznaniu – problemy z interpretacją tzw. mis wapiennych

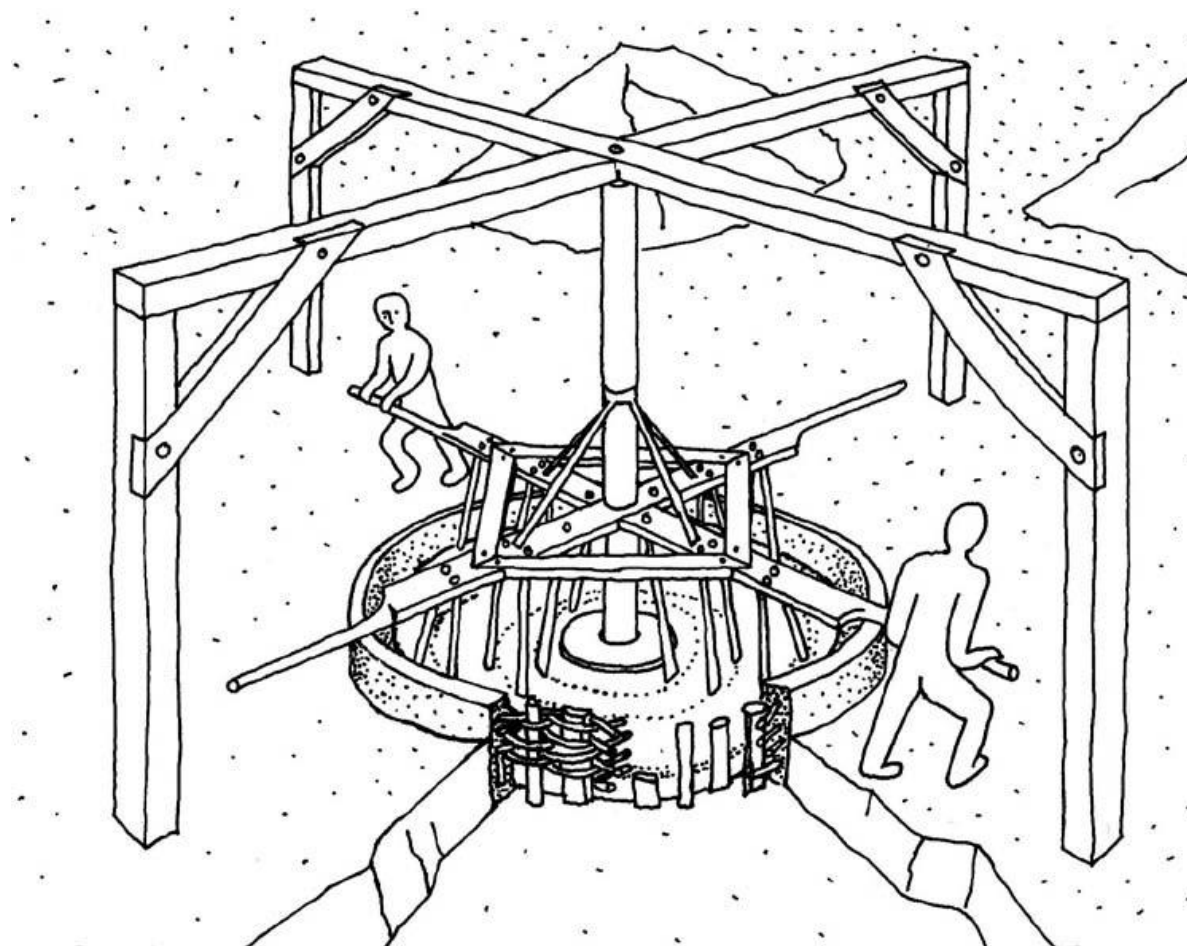

Ryc. 14. Wizualizacja rzekomego baptysterium poznańskiego (rys. Jarosław Gryguć na podstawie ustaleń prof. Zofii Hilczer-Kurnatowskiej)

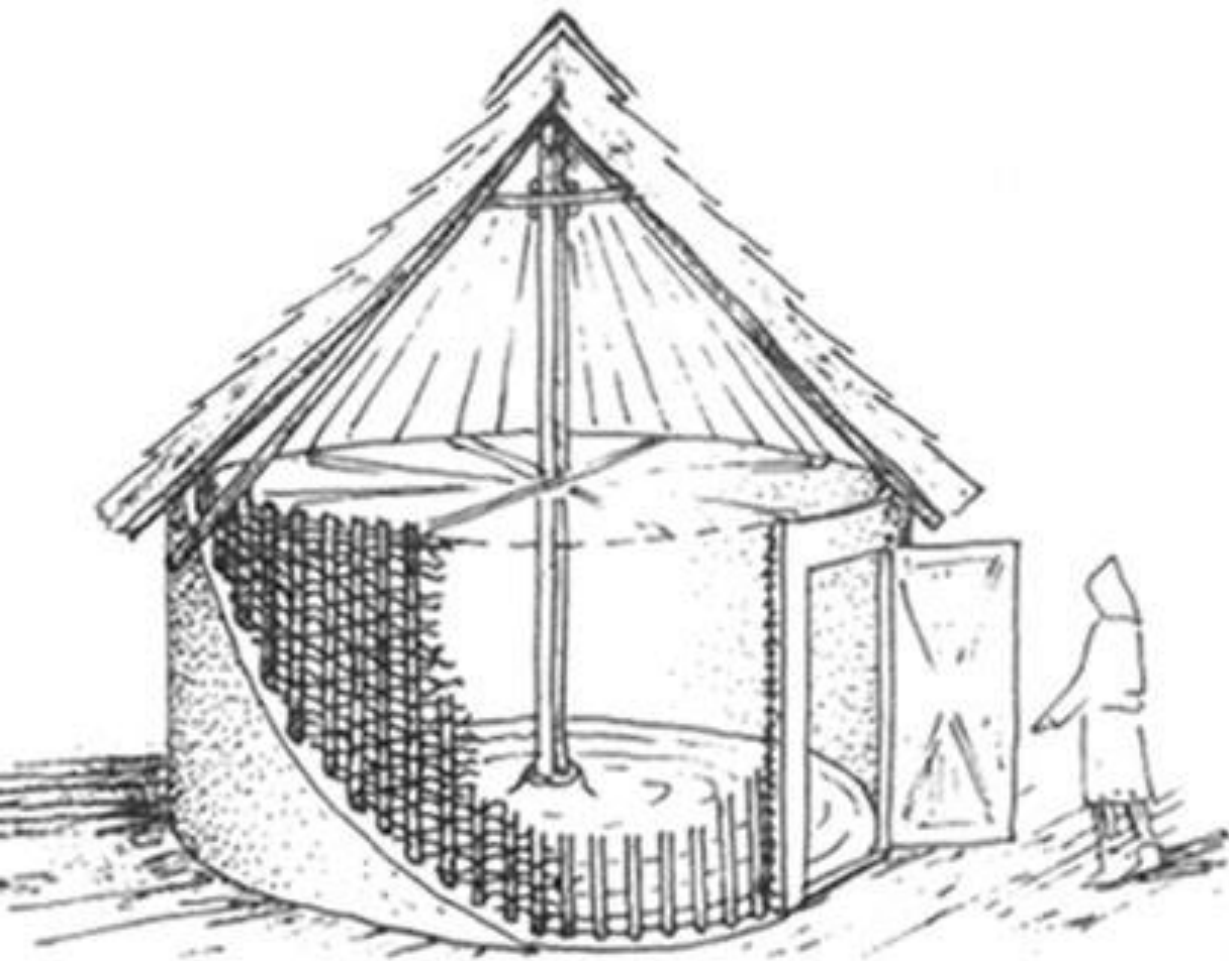
Misa chrzcielna
(Kurnatowska, Buko)

Misa do mieszania zaprawy wapiennej (Urbańczyk, Rodzińska-Chorąży)

Szopa do przechowywania wapna (A. Holas)

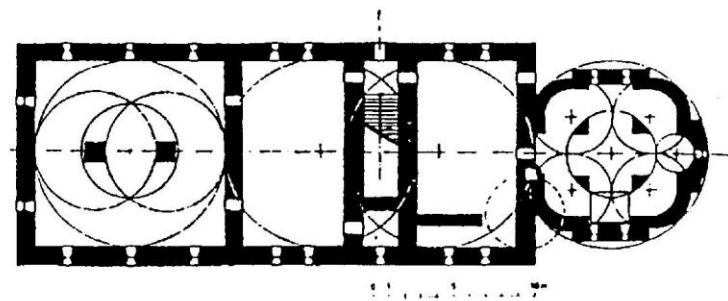
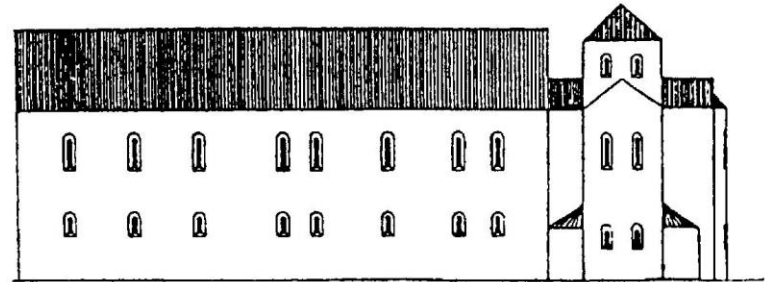
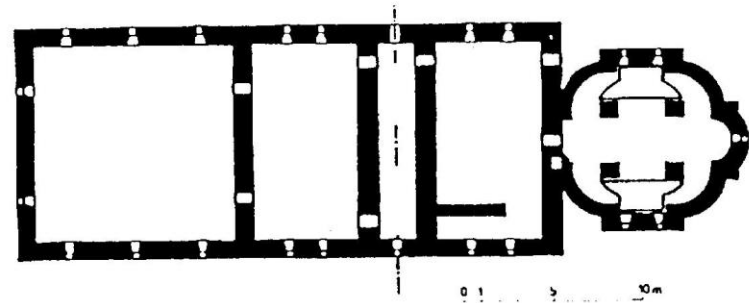
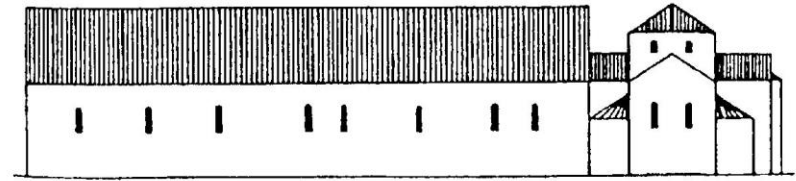

Ostrów Lednicki
Problem z interpretacją
(funkcją i chronologią)

Pałac z kaplicą książęcą

Siedziba biskupa
z baptysterium

Siedziba księżnej
Predsławy

Rys. 35. Ostrów Lednicki. Plany i próby rekonstrukcji dwu faz założenia kaplica-palatium. Oprac. T. Węclawowicz. Wg Żurowska i in. 1993.

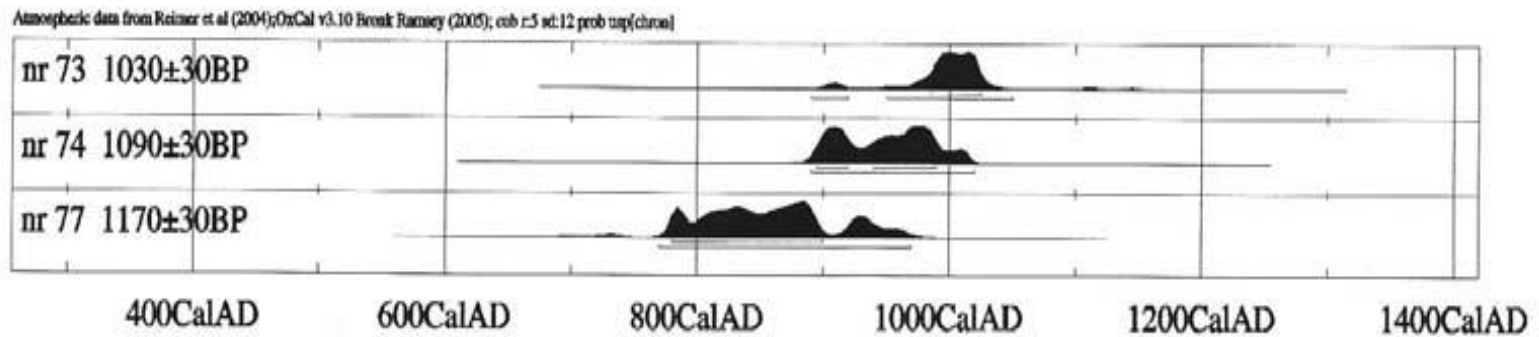

Chronologia

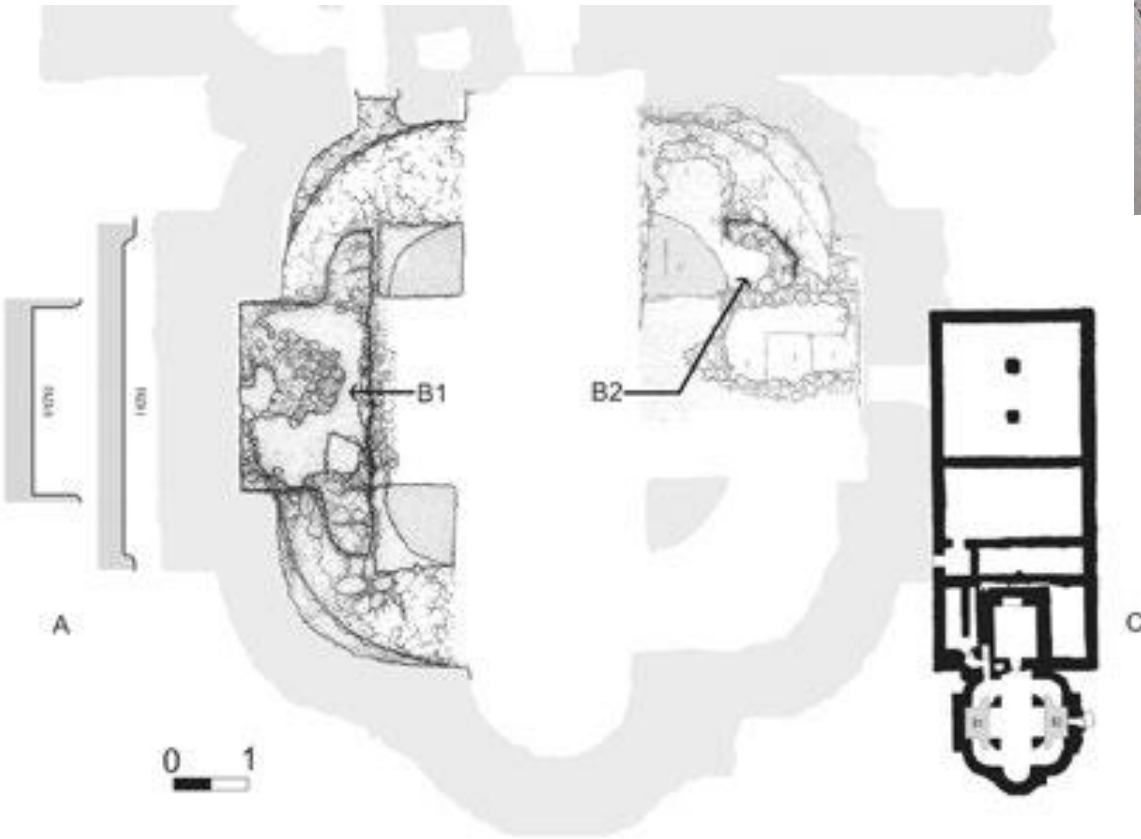
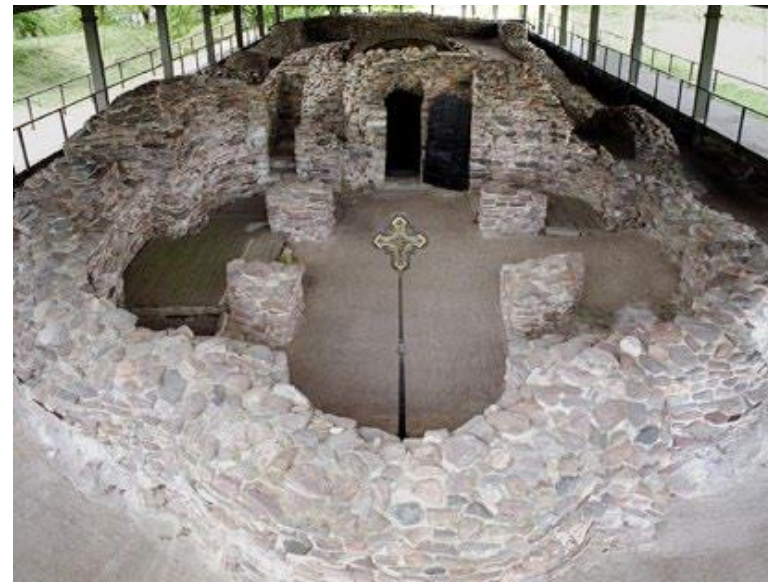
pocz. 2 połowy X w.?

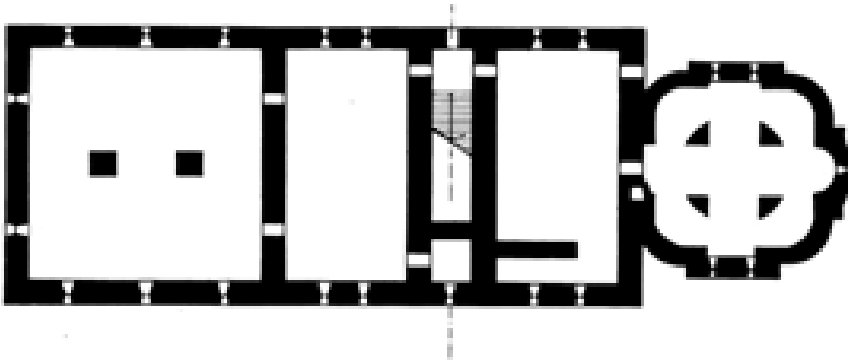
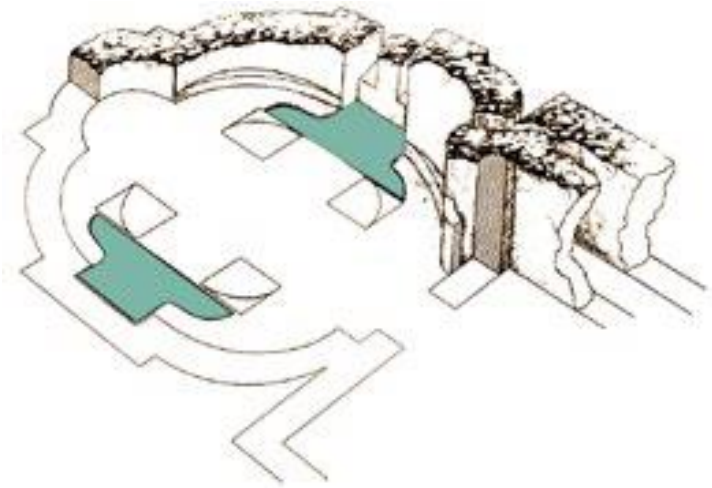
2 poł. X w.

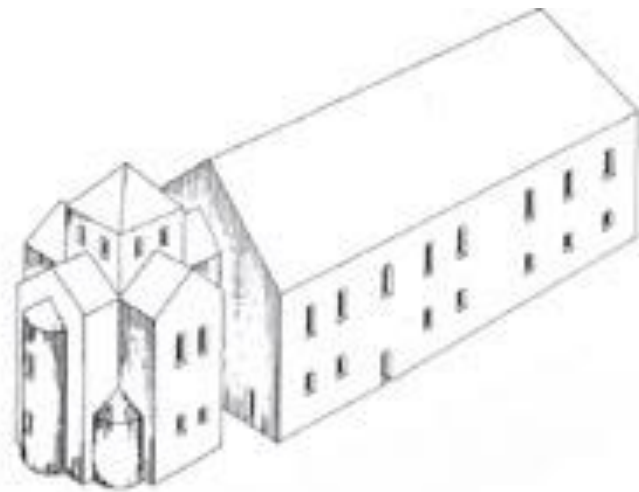
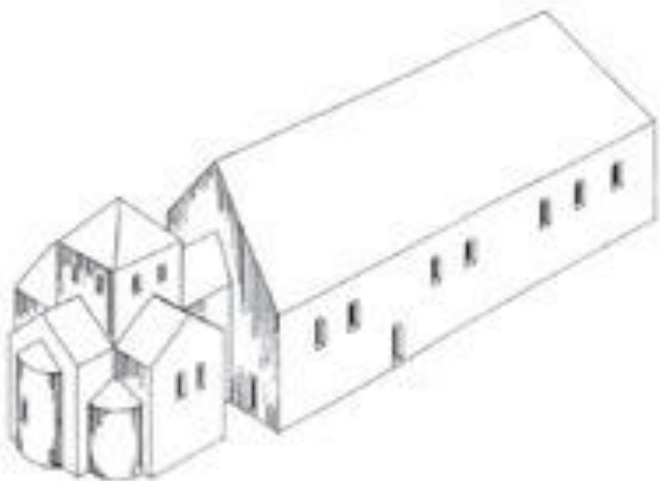
1 poł. XI w. (po 1018 r.)

Datowanie węgli drzewnych z zapraw

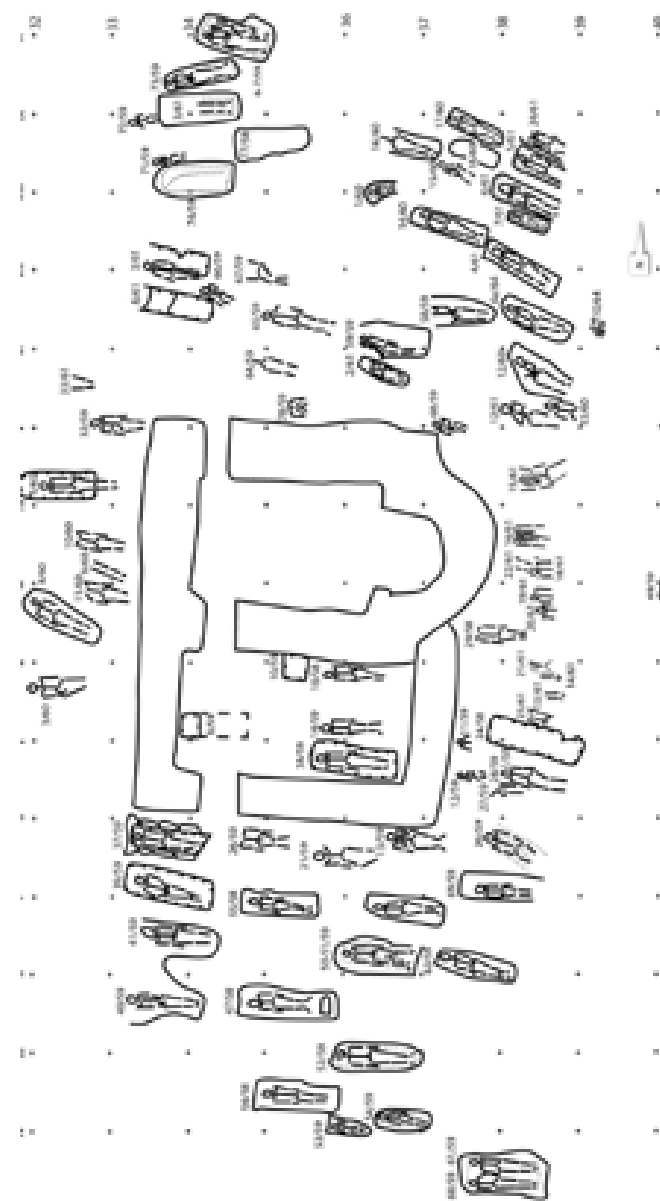
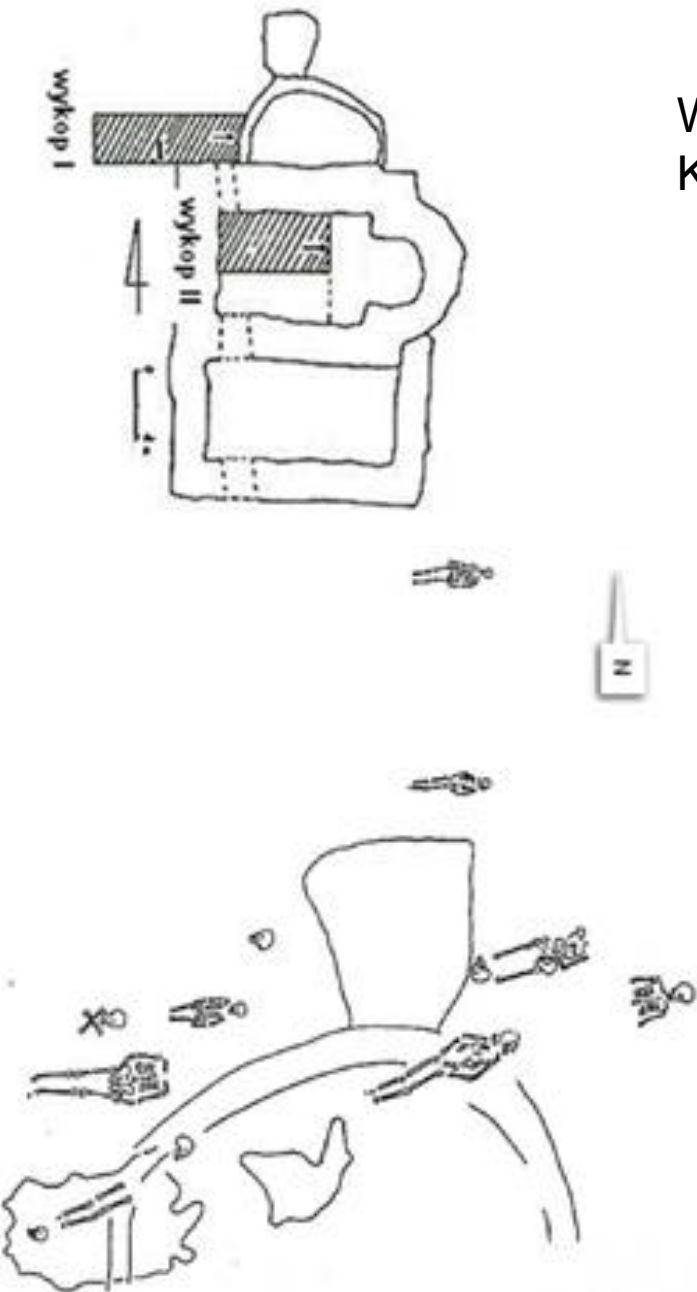

1

2

0 23 m

Wiślica
Kościół św. Mikołaja

Co wcześniej – architektura drewniana czy murowana ?

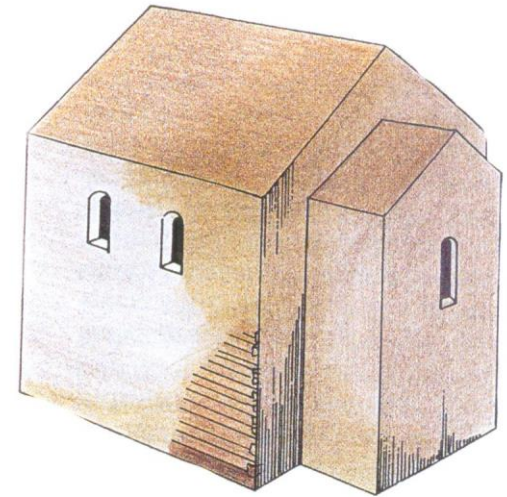
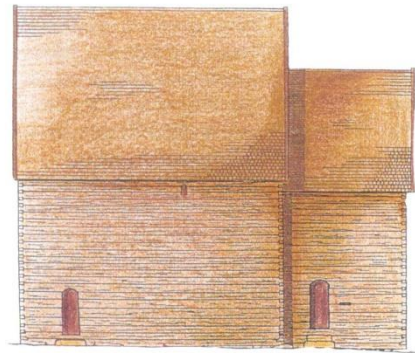
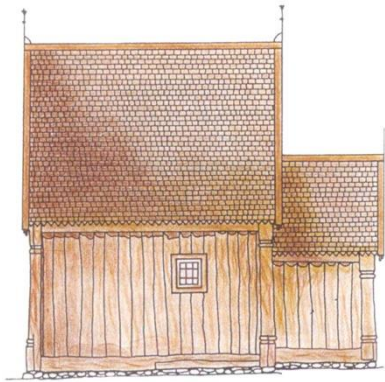
Thjodhild XI w.

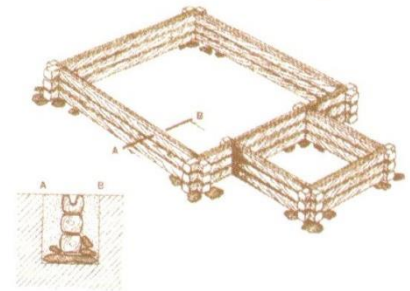
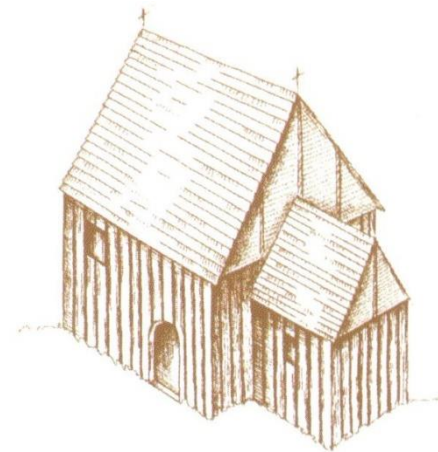
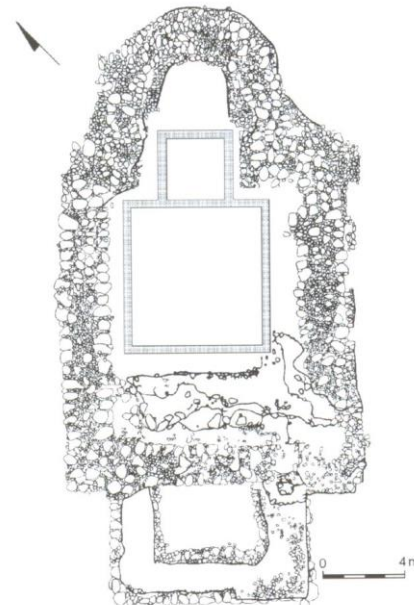
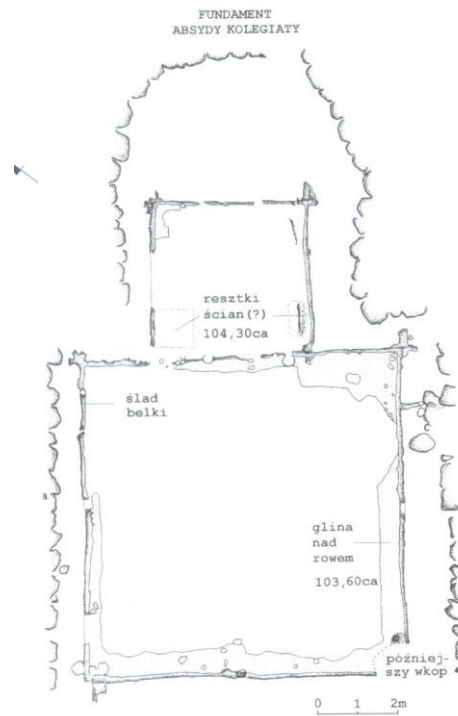
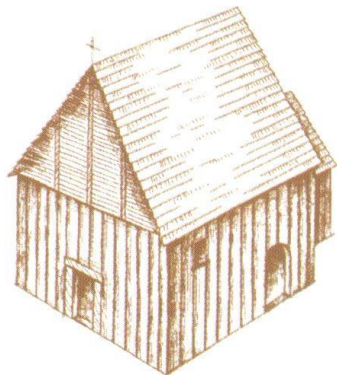
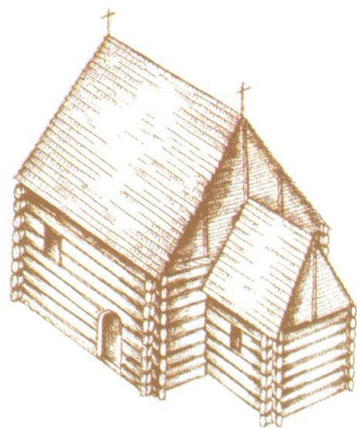
Wang (ob. Karpacz) XII-XIII w.

Kościół drewniany

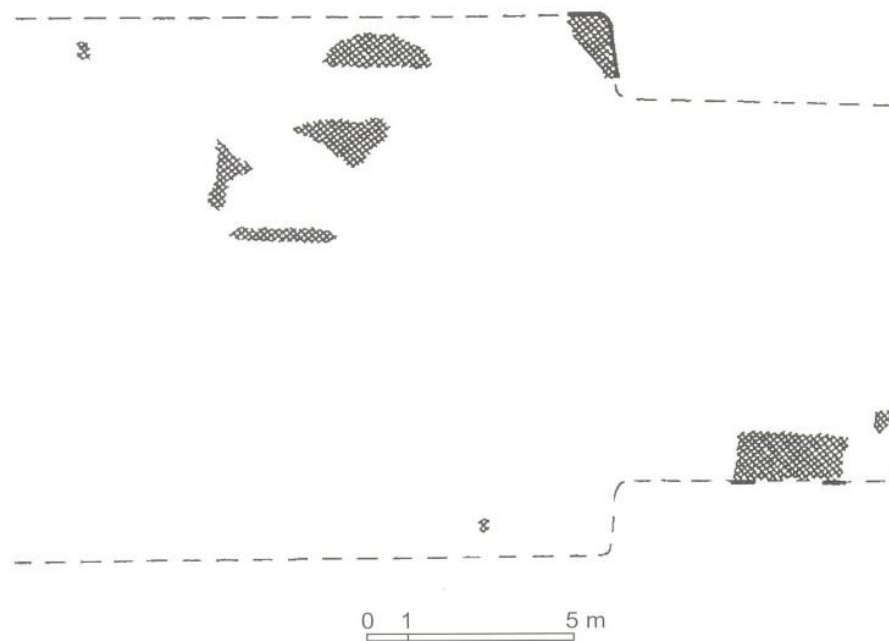
Ostrów Lednicki XI w.

Kalisz

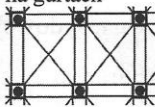
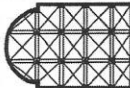
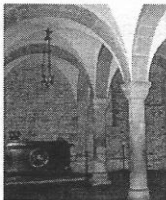
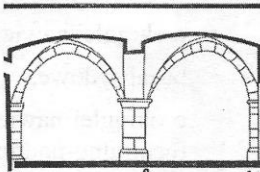
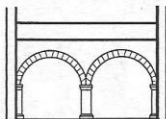
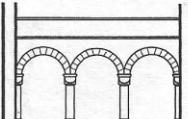
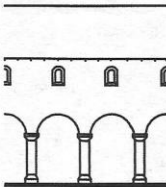
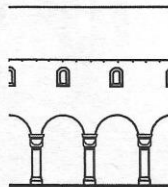
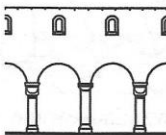
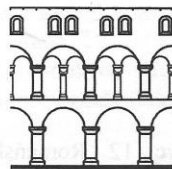
Kraków - Wawel

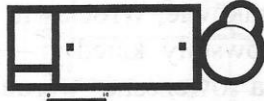
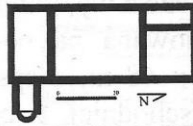

Ryc. 2. Najstarsza świątynia drewniana. Budowla A. Próba rekonstrukcji zarysu budowli drewnianej (ławy glinianej) według J. Firleta i Z. Pianowskiego.

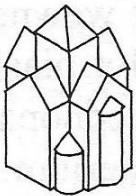
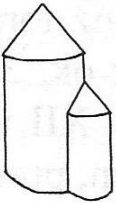
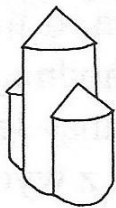
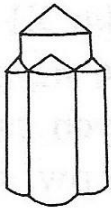

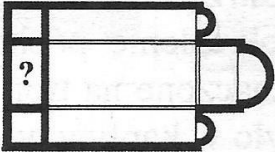
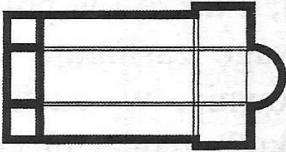
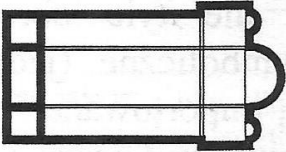
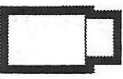
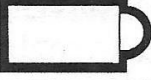
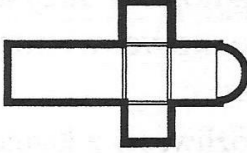
Rozwiązania konstrukcyjno-przestrzenne w architekturze romańskiej

1.	Przekrycia		
	plaski strop belkowy	nawy kościołów bazylikowych, kościołów jednonawowych	
	sklepienie krzyżowe na gurtach 	krypty wschodnie i zachodnie kościołów	
		empory nad nawami bocznymi bazylik, empory zachodnie w kościołach bazylikowych, jednonawowych i rotundach	
		pomieszczenia pod wieżami, kruchty, wyjątkowo prezbiteria i nawy boczne bazylik	rotunda św. Prokopa w Strzelnie
	kopuła	rotundy	sklepienie prezbiterium i nawy
	półkopuła	apsydy kościołów bazylikowych, jednonawowych oraz rotund	
2.	Krypty		
	sklepienia krzyżowe wsparte na kolumnach – Kraków-Wawel, katedra – krypta św. Leonarda schemat rzutu		sklepienia krzyżowe wsparte na filarze – Mogilno, kościół benedyktynów – krypta zachodnia schemat rzutu
3.	Empory zachodnie		
	empora wsparta na jednej podporze (filarze bądź kolumnie), np. kościół w Żarnowie i inne 	empora wsparta na dwóch podporach (kolumnach bądź filarach), np. rotunda w Cieszyńcu i inne 	
4.	Bazyliki		
	bazylika filarowa (półkoliste arkady międzynawowe, wsparte na filarach), np. kolegiaty w Kruszwicy, Opatowie i inne 	bazylika kolumnowa (półkoliste arkady międzynawowe, wsparte na kolumnach), np. kościoły norbertanek w Strzelnie oraz kanoników regularnych w Trzemesznie 	
	bazylika filarowo-kolumnowa (półkoliste arkady międzynawowe, wsparte na filarach i kolumnach w systemie naprzemiennym: kolumna – filar – kolumna), np. kościół kanoników regularnych w Czerwińsku 	bazylika z emporami (półkoliste arkady międzynawowe, wsparte na filarach, empory z przeźrocami biforyjnymi), np. II katedra na Wawelu, kolegiata w Tumie pod Łęczycą 	

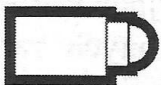
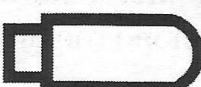
Zespoły sakralno-rezydencjonalne			
Nr	Opis	Schemat rzutu	Przykłady
1.	palatium z kaplicą na planie krzyża greckiego, z apsydą wschodnią i ćwierćkolistymi przejściami		Ostrów Lednicki
2.	palatium z rotundą bezapsydową		Giecz
3.	palatium z rotundą jednoapsydową		Przemysł
4.	palatium z kaplicą na planie prostokąta z apsydą		Poznań
Kaplice centralne			
5.	kaplica na planie krzyża greckiego, z apsydą wschodnią oraz ćwierćkolistymi przejściami		Ostrów Lednicki
6.	rotunda bezapsydowa		Giecz
7.	rotunda jednoapsydowa		Przemysł, Kraków-Wawel, Kraków na Krzemionkach, Gniezno – zapewne rotunda poprzedzająca katedrę
8.	rotunda dwuapsydowa		Kraków-Wawel – tzw. kościół „B” (NMP?)
9.	rotunda czteroapsydowa (tetrakonchos)		Kraków-Wawel – śś. Feliksa i Adaukta (z piątą apsydą mieszczącą schody)

Przykłady form przedromańskich kaplic (schematy)

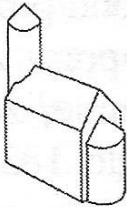
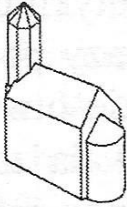
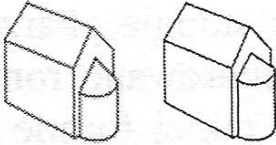
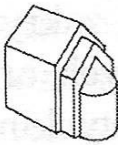
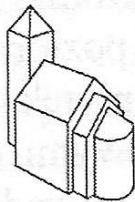
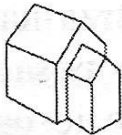
1. Na planie krzyża greckiego	2. Rotunda bezapsydowa	3. Rotunda jednoapsydowa	4. Rotunda dwuapsydowa	5. Rotunda czteroapsydowa
				
Ostrów Lednicki (rekonstrukcja wg Z. Świechowskiego)	Giecz (rekonstrukcja wg K. Józefowiczówny)	Kraków-Wawel (rekonstrukcja wg J. Firleta)	Kraków-Wawel (rekonstrukcja wg S. Koziela)	Kraków-Wawel (rekonstrukcja wg K. Żurowskiej)

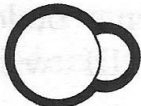
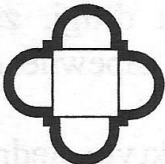
Bazyliki trójnawowe (katedry)			
Nr	Opis	Schemat rzutu	Przykłady
1.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym, niezbyt wydatnym prezbiterium, zamknięta od wschodu trzema apsydami oraz wieżową partią zachodnią		Gniezno – I katedra Wniebowzięcia NMP i św. Wojciecha, Kałdus
2.	trójnawowa bazylika z transeptem lub aneksami przyprezbiterialnymi, apsydą wschodnią oraz wieżową partią zachodnią		Poznań – I katedra śś. Piotra i Pawła, Wrocław – I katedra św. Jana Chrzciciela
3.	trójnawowa bazylika z transeptem, zamknięta od wschodu trzema apsydami oraz z wieżową partią zachodnią		Kraków – prawdopodobnie I katedra św. Wacława
Inne kościoły			
4.	prostokątny, z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym ścianą prostą		Ostrów Lednicki
5.	salowy, z apsydą		Poznań – kaplica Dąbrówki, Giecz Gród – św. Jana (przed dodaniem masywu wieżowego)
6.	jednonawowy, z transeptem i wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym apsydą		Wrocław – kościół poprzedzający I katedrę

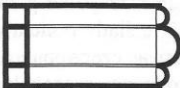
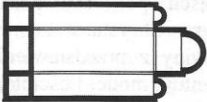
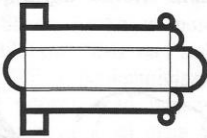
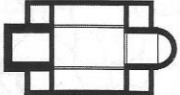
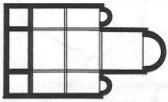
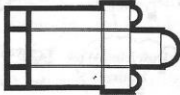
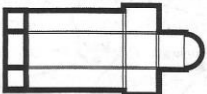
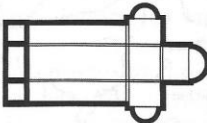
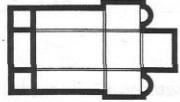
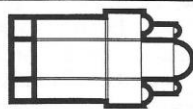
Kościóły jednonawowe, o prostokątnej nawie

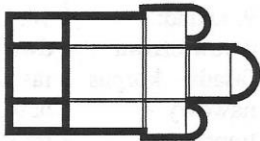
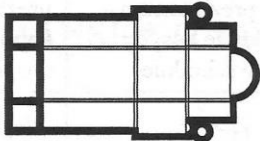
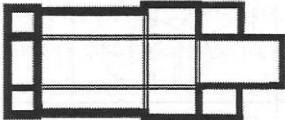
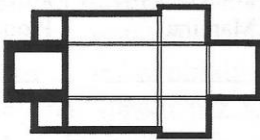
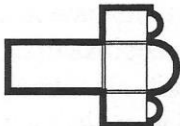
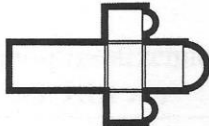
Nr	Opis	Schemat rzutu	Przykłady
1.	trójczłonowy – złożony z wieży zachodniej, nawy i apsydy wschodniej		Inowłódz – św. Idziego, Żarnów – św. Marcina
2.	dwuapsydowy – z wieżą nad apsydą zachodnią		Prandocin – św. Jana Chrzciciela, Jędrzejów – zap. św. Wojciecha
3.	salowy, z apsydą wschodnią		Siewierz – św. Jana Chrzciciela, Kościelec Kolski – św. Andrzeja, Krobia – św. Idziego, Kije – śś. Piotra i Pawła, Ruda (pow. Wieluń) – NMP i św. Wojciecha, Głogów – II kościół i in.
4.	jednonawowy, z wyodrębnionym, niezbyt wydatnym prezbiterium, zamkniętym apsydą		Giecz – drugi kościół, Legnica – I kościół NMP, Wiślica – I kolegiata św. Trójcy
5.	salowy, z apsydą wschodnią oraz wieżą zachodnią bądź kruchtą		Głogów – I kościół
6.	jednonawowy, z wyodrębnionym, niezbyt wydatnym prezbiterium, zamkniętym apsydą oraz wieżą zachodnią bądź kruchtą		Kościelec Kujawski – św. Małgorzaty, Łekno – oratorium cysterskie NMP i św. Piotra, Kalisz – kolegiata św. Pawła
7.	jednonawowy, z prezbiterium zamkniętym ścianą prostą oraz wieżą zachodnią bądź kruchtą		Kraków – św. Wojciecha
8.	jednonawowy, z apsydą i kruchtą?		Tum pod Łęczycą – erem benedyktyński (być może po 1039 r.)

Wybrane przykłady form jednonawowych kościołów romańskich (schematy)

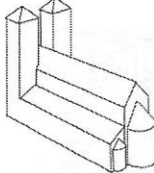
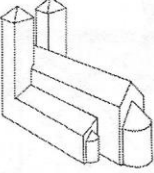
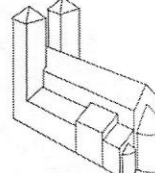
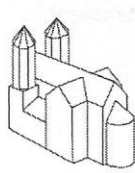
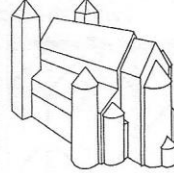
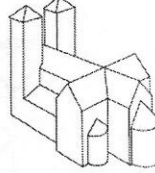
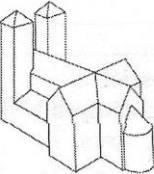
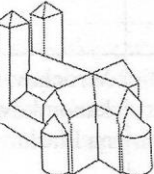
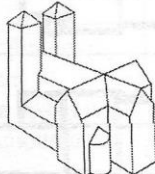
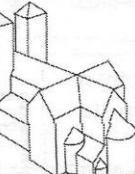
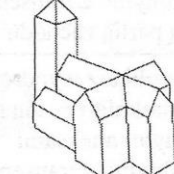
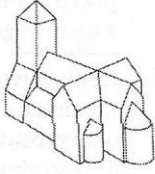
1. Układ: wieża – nawa – apsyda	2. Układ: apsyda z wieżą – nawa – apsyda	3. Układ: a) nawa – niska apsyda b) nawa – apsyda	4. Układ: nawa – prezbiterium – apsyda	5. Układ: wieża – nawa – prezbiterium – apsyda	6. Układ: nawa – prezbiterium
					
Inowłódz – św. Idziego, Żarnów – św. Marcina	Prandocin – św. Jana Chrzciciela, Jędrzejów – zap. św. Wojciecha	a) Siewierz – św. Jana Chrzciciela, b) Kościelec Kolski – św. Andrzeja	Giecz – drugi kościół, Legnica – I kościół NMP, Wiślica – I kolegiata	Kościelec Kujawski – św. Małgorzaty, Kalisz – kolegiata św. Pawła	(ew. kruchta lub wieża) Kraków – św. Wojciecha

Kaplice centralne			
Nr	Opis	Schemat rzutu	Przykłady
1.	rotunda bezapsydowa		Wiślica – druga rotunda
2.	rotunda jednoapsydowa		Wiślica – pierwsza rotunda, Cieszyn – św. Mikołaja, Płock, Kraków na Wawelu, Kraków na Salwatorze, Łekno – zapewne św. Piotra
3.	kaplica czteroapsydowa, o kwadratowej nawie (tetrakonchos)		Zawichost – zapewne św. Maurycego
4.	układ centralno-podłużny z wieżą zachodnią, kwadratowym prezbiterium i apsydkami		Strzelno – św. Prokopa
Palatia			
5.	prostokątna budowla		Wiślica, Kraków-Wawel – sala o 24 słupach, Płock – tzw. aula Władysława Hermana

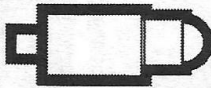
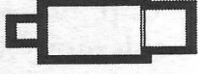
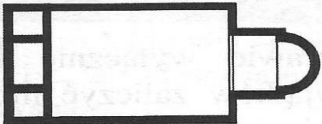
Bazyliki trójnawowe			
Nr	Opis	Schemat rzutu	Przykłady
1.	trójnawowa bazylika zamknięta od wschodu trzema apsydami, z dwuwieżową partią zachodnią		Tyniec – benedyktynów, śś. Piotra i Pawła, Przemyśl – cerkiew księcia Wołodara
2.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym, niezbyt wydatnym prezbiterium, zamknięta od wschodu trzema apsydami oraz z dwuwieżową partią zachodnią		Gniezno – II katedra, zapewne Poznań – II katedra, Czerwińsk – kanoników regularnych NMP
3.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym, niezbyt wydatnym prezbiterium, zamknięta od wschodu trzema apsydami, dwuchórowa, z dwuwieżową partią zachodnią i emporami nad nawami bocznymi		Kraków-Wawel – II katedra św. Wacława, Tum pod Łęczycą – kolegiata NMP i św. Aleksego
4.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym apsydą i aneksami przyprezbiterialnymi oraz z wieżową partią zachodnią		Trzemeszno – I kościół kanoników regularnych NMP i św. Wojciecha
5.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium, zamknięta od wschodu trzema apsydami, z pseudotranseptem oraz z dwuwieżową partią zachodnią		Kraków-Okół – św. Andrzeja
6.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium, zamknięta od wschodu trzema apsydami, z transeptem oraz z dwuwieżową partią zachodnią		Wrocław – II katedra św. Jana Chrzciciela, Kraków-Wawel – św. Marii Egipcjanki
7.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym od wschodu apsydą, z transeptem oraz z wieżową partią zachodnią		Wrocław – III katedra romańska św. Jana Chrzciciela
8.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym od wschodu apsydą oraz transeptem z apsydami zamykającymi ramiona, z wieżową partią zachodnią		prawdopodobnie Płock – katedra NMP
9.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym prosto oraz transeptem z apsydami wschodnimi przy ramionach, z dwuwieżową partią zachodnią		Opatów – kolegiata św. Marcina (ostateczna wersja)
10.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium oraz prostokątnymi aneksami przyprezbiterialnymi, zamknięta od wschodu pięcioma apsydami, z transeptem i dwuwieżową partią zachodnią		Kruszwica – kolegiata św. Piotra

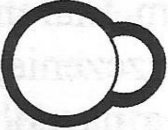
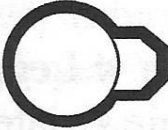
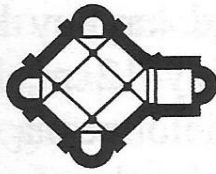
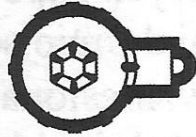
11.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium, zamknięta od wschodu trzema apsydami, z transeptem oraz z wieżową partią zachodnią		Mogilno – kościół benedyktynów św. Jana Ewangelisty
12.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym od wschodu apsydą oraz prostokątnymi aneksami przyprezbiterialnymi, z transeptem oraz z dwuwieżową partią zachodnią		Strzelno – kościół norbertanek św. Trójcy
13.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym ścianą prostą oraz prostokątnymi aneksami przyprezbiterialnymi, z transeptem oraz z wieżową partią zachodnią		Wrocław – kościół kanoników regularnych NMP na Piasku
14.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym ścianą prostą, z transeptem oraz z wieżową partią zachodnią		Trzemeszno – II kościół kanoników regularnych NMP i św. Wojciecha
Kościół jednonawowy z transeptem			
15.	jednonawowy, z transeptem, zamknięty od wschodu trzema apsydami		Lubiń – kościół benedyktynów NMP
16.	jednonawowy, z transeptem oraz wyodrębnionym prezbiterium, zamknięty od wschodu trzema apsydami		Zawichost – Wniebowzięcia NMP

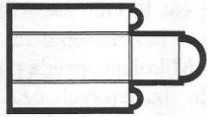
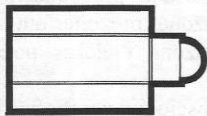
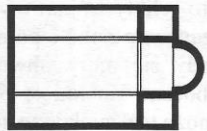
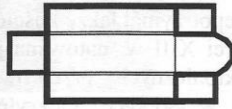
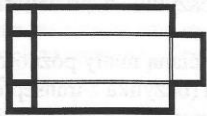
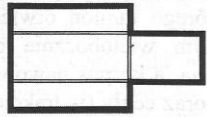
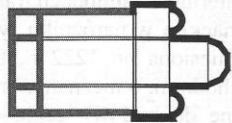
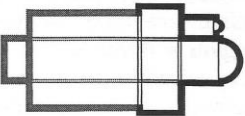
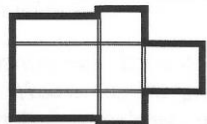
Wybrane przykłady form bazylikowych kościołów romańskich (schematy)

1. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – trzy apsydy wschodnie	2. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – prezbiterium – trzy apsydy wschodnie	3. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – pseudotransept – prezbiterium – kaplice – trzy apsydy wsch.	4. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – pseudotransept – prezbiterium – apsyda wsch.	5. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy z emporami – prezbiterium – trzy apsydy wschodnie	6. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – transept – prezbiterium – trzy apsydy wschodnie
					
zapewne Tyniec – benedykt. śś. Piotra i Pawła	Gniezno – II katedra, zapewne Poznań – II katedra	Czerwińsk – kan. regularnych NMP (rekonstr. wg T. Mroczko)	Kraków-Okół – św. Andrzeja	Tum pod Łęczycą – kolegiata NMP i św. Aleksego	Wrocław – II katedra św. Jana, Kraków-Wawel – św. Marii Egipcjanki
7. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – transept – prezbiterium – apsyda wsch.	8. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – transept – prezbiterium – apsyda wsch. – apsydy boczne	9. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – transept – prezbiterium – dwie apsydy wschodnie	10. Układ: dwuwieżowa fasada – korpus nawowy – transept – prezbiterium – kaplice – pięć apsyd wsch.	11. Układ: jednowieżowa fasada – korpus nawowy – transept – prezbiterium	12. Układ: jednowieżowa fasada – korpus nawowy – transept – prezbiterium – trzy apsydy wschodnie
					
Wrocław – III katedra św. Jana Chrzciela	prawdopodobnie Płock – katedra NMP	Opatów – kolegiata św. Marcina	Kruszwica – kolegiata św. Piotra	Trzemeszno – II kościół kan. reg. NMP i św. Wojciecha	Mogilno – kościół benedykt. św. Jana Ewangelisty

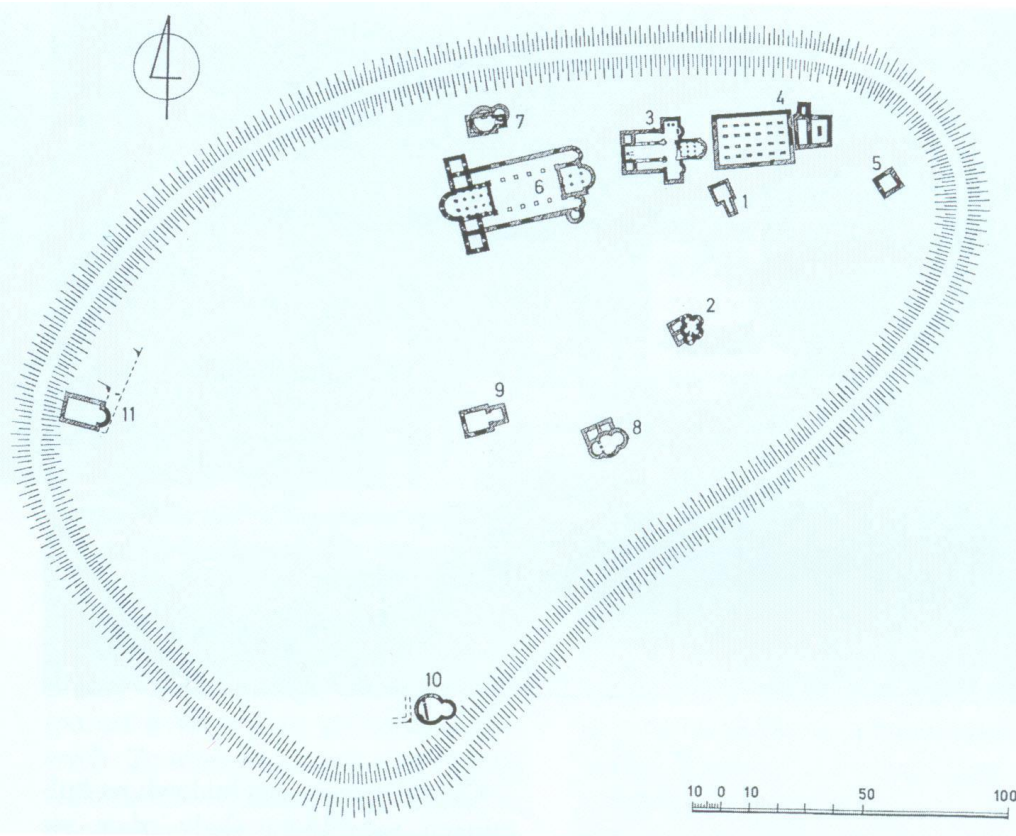
Kościoły jednonawowe o prostokątnej nawie

Nr	Opis	Schemat rzutu	Przykłady
1.	salowy, z apsydą wschodnią		Samborzec – św. Trójcy, Bartniki Niwnice – św. Jadwigi, Tyniec n. Słężą – joannitów św. Michała Archanioła
2.	jednonawowy, z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym apsydą		Kościelniki Średnie – NMP, Proszków – św. Anny, Rokitnica – św. Bartłomieja, Studniska Dolne – ob. św. Anny, Środa Śl. – NMP, Ujazd Górny – św. Marcina, Lubień – św. Leonarda i in.
3.	jednonawowy, z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym apsydą oraz wieżą zachodnią bądź kruchtą		Wysocice – św. Mikołaja
4.	jednonawowy, z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym wielobocznie		Gościszów – NMP i św. Jana Chrzciciela, Kondratów – św. Jerzego, Wrocław – św. Idziego (jednofilarowy)
5.	jednonawowy, z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym wielobocznie oraz z wieżą zachodnią bądź kruchtą		Nowy Kościół – NMP (wydłużony)
6.	jednonawowy, z prezbiterium zamkniętym ścianą prostą		Mokrsko Dolne – Wniebowzięcia NMP, Tarczek – św. Idziego, Sobótka – kanoników regularnych NMP, Poznań – joannitów św. Michała, Konin-Stare Miasto – św. Piotra i in.
7.	jednonawowy, z prezbiterium zamkniętym ścianą prostą oraz zwieżą zachodnią bądź kruchtą		Rokicie – św. Małgorzaty, Giebło – św. Jakuba
8.	jednonawowy, z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym apsydą oraz z dwuwieżową partią zachodnią		Inowrocław – NMP (znaczne wymiary sugerują zaplanowany układ trójnawowy)

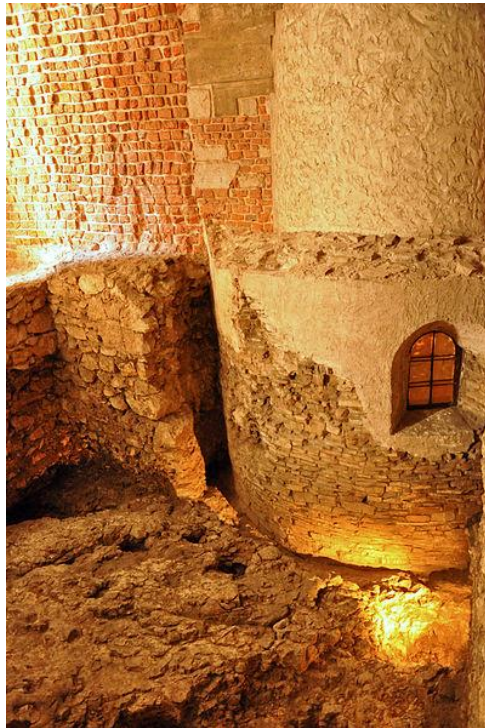
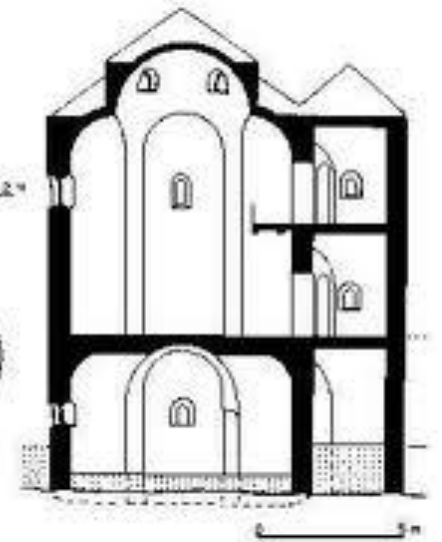
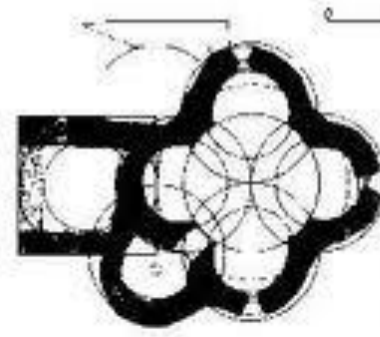
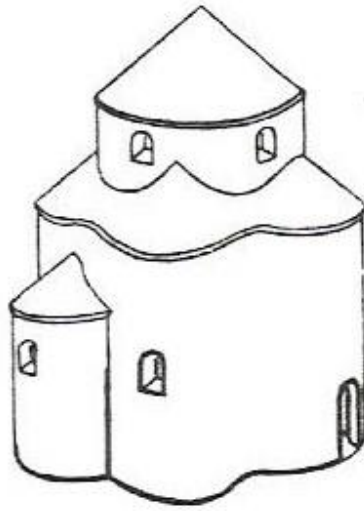
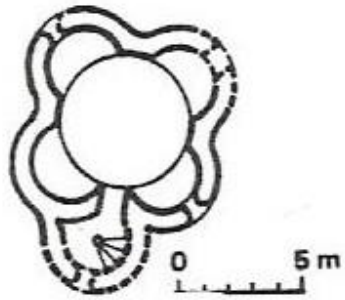
Kaplice centralne			
Nr	Opis	Schemat rzutu	Przykłady
1.	rotunda jednoapsydowa		Przemyśl – św. Mikołaja, Stronia Śląska – ob. NMP, Strzelin – św. Gotarda, Grzegorzewice – św. Jana Chrzciciela
2.	rotunda z prezbiterium zamkniętym wielobocznie		Sieradz – kaplica grodowa
3.	osiemnastoboczna, z apsydą wschodnią		Wrocław – romańska kaplica pałacowa (koniec XII w.)
4.	ośmioboczna, z trzema apsydami oraz z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym apsydą		Wrocław – późnoromańska kaplica pałacowa
5.	dwunastoboczna, z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym apsydą		Legnica – śś. Benedykta i Wawrzyńca

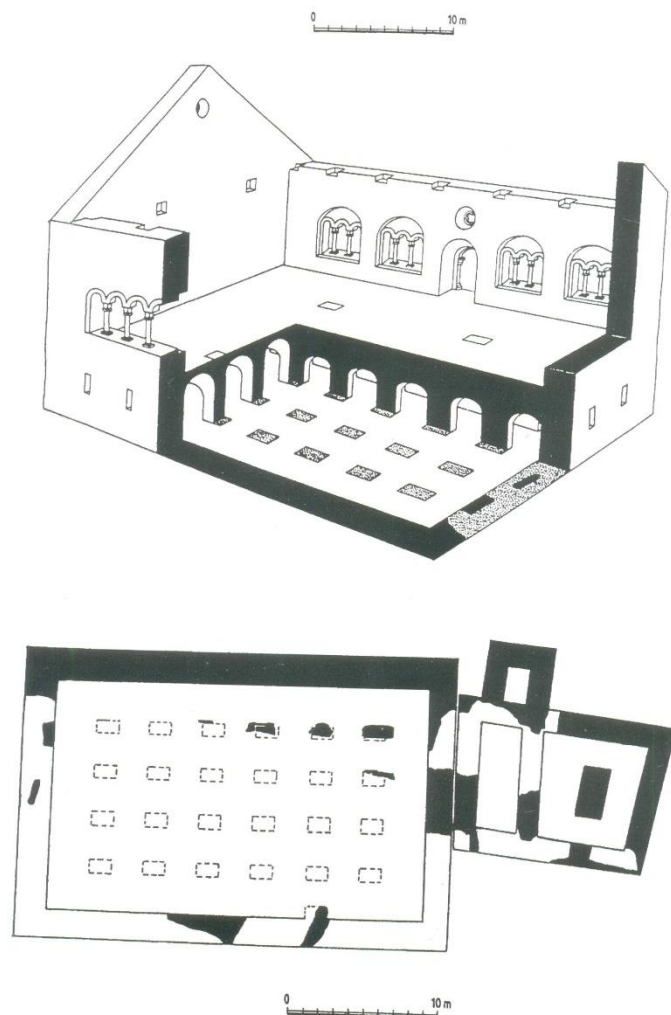
Bazyliki trójnawowe			
Nr	Opis	Schemat rzutu	Przykłady
1.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium, zamknięta od wschodu trzema apsydami		Głogów – I kolegiata NMP, św. Mikołaja (z południową apsydą wieloboczną), Gubin – św. Trójcy, Ziębice – NMP, Środa Śląska – św. Andrzeja i in.
2.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym od wschodu apsydą		Sobótka – św. Jakuba i zapewne inne
3.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym apsydą i aneksami przyprezbiterialnymi		Kościelec Proszowicki – św. Wojciecha
4.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym pięcioboczną apsydą, z aneksami przyprezbiterialnymi oraz z wieżą bądź kruchtą zachodnią		Głogów – II kolegiata NMP
5.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym, niezbyt wydatnym prezbiterium, zamkniętym od wschodu ścianą prostą oraz z wieżową partią zachodnią		Wiślica – kolegiata NMP, Błonie – św. Trójcy i zapewne inne
6.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym, wydłużonym prezbiterium, zamkniętym od wschodu ścianą prostą		Wrocław – św. Wawrzyńca i św. Elżbiety, Imielno – NMP i św. Mikołaja, Banie – św. Marii Magdaleny
7.	trójnawowa bazylika z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym pięcioboczną apsydą oraz transeptem z apsydami wschodnimi przy ramionach		Złotoryja – NMP (partia wschodnia)
8.	trójnawowa bazylika z transeptem oraz wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym od wschodu apsydą i prostokątną zakrystią z apsydką		Kamień Pomorski – katedra NMP i św. Jana Chrzyciela (partia wschodnia)
9.	trójnawowa bazylika z transeptem oraz wyodrębnionym, wydłużonym prezbiterium, zamkniętym od wschodu ścianą prostą		Moryń – ob. św. Ducha

Najstarsza architektura murowana

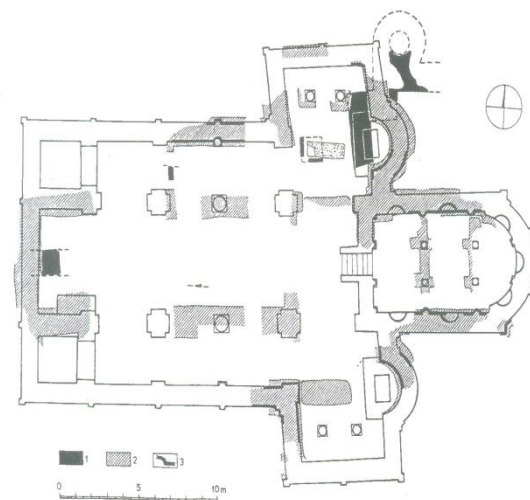
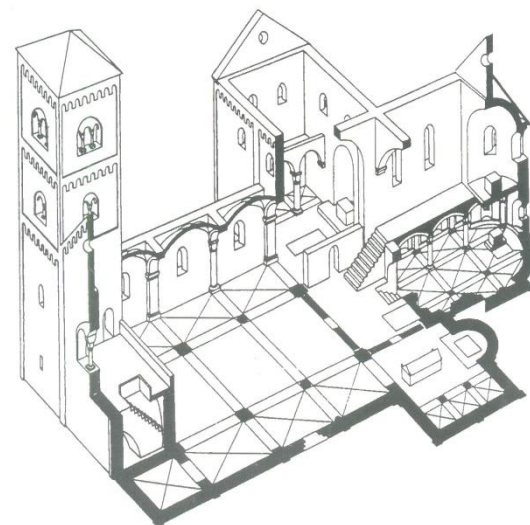

Kraków – Wawel
X-XI w.

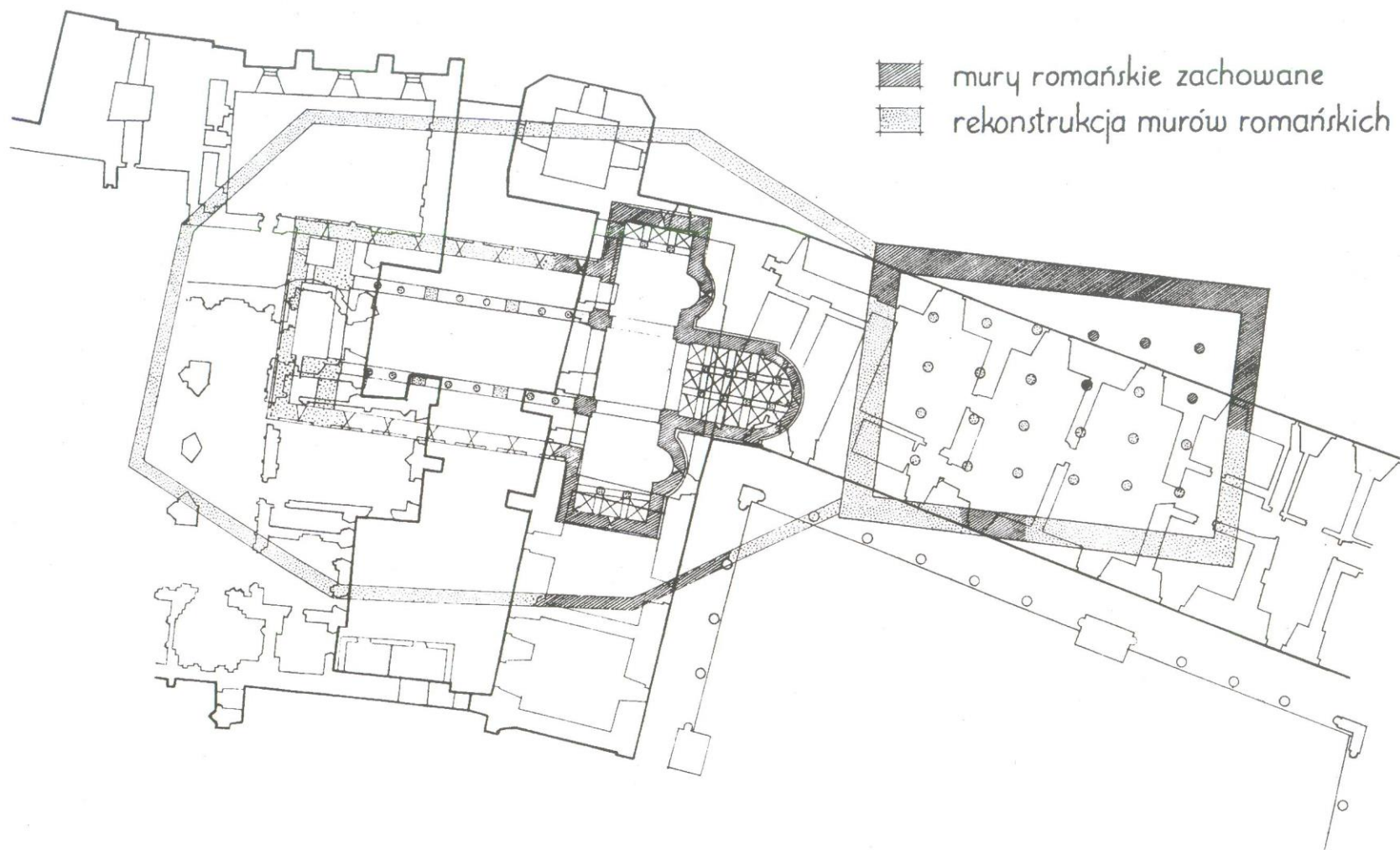

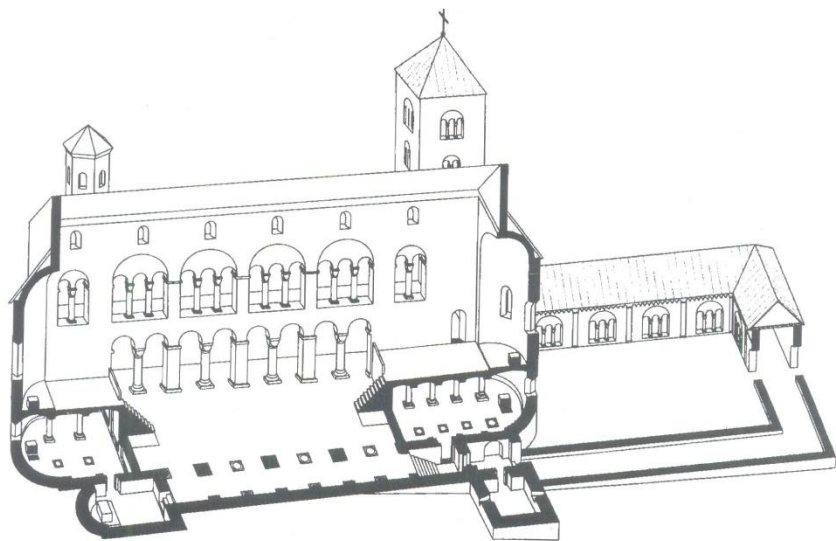
Ryc. 27. Sala o 24 słupach. Rekonstrukcja planu z zaznaczeniem odkrytych reliktów rzymskiego palatium i aneksu kaplicy po badaniach A. Szyszko-Bohusza, J. Firleta i Z. Pianowskiego oraz rekonstrukcja bryły rzymskiego palatium według Z. Pianowskiego. Przekrój aksometryczny.

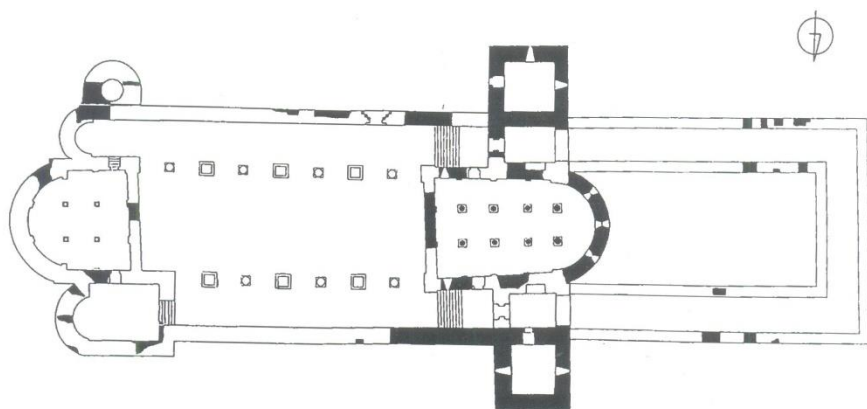
Ryc. 26. Bazylika tzw. św. Gereona. Rekonstrukcja budowli według Z. Pianowskiego oraz plan budowli z zaznaczeniem odkrytych reliktów według J. Firleta i Z. Pianowskiego. 1 – fragmenty murów rzymskich; 2 – partie nadziemne budowli rzymskiej; 3 – płyta nagrobna w północnym ramieniu transeptu.

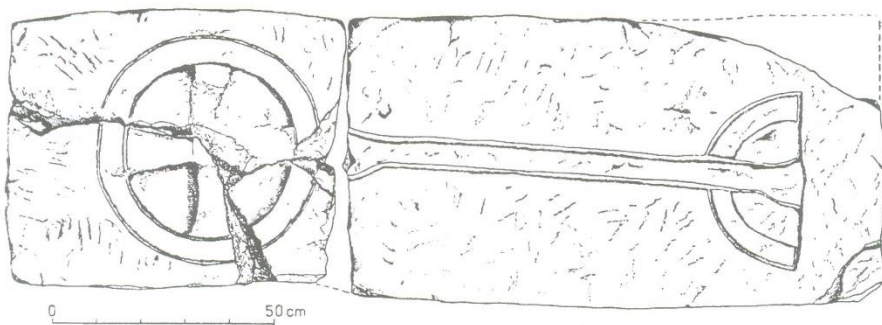
Ryc. 25. Bazylika tzw. św. Gereona. Rekonstrukcja tzw. pierwszej katedry romańskiej oraz sali o 24 słupach według A. Szysko-Bohusza.

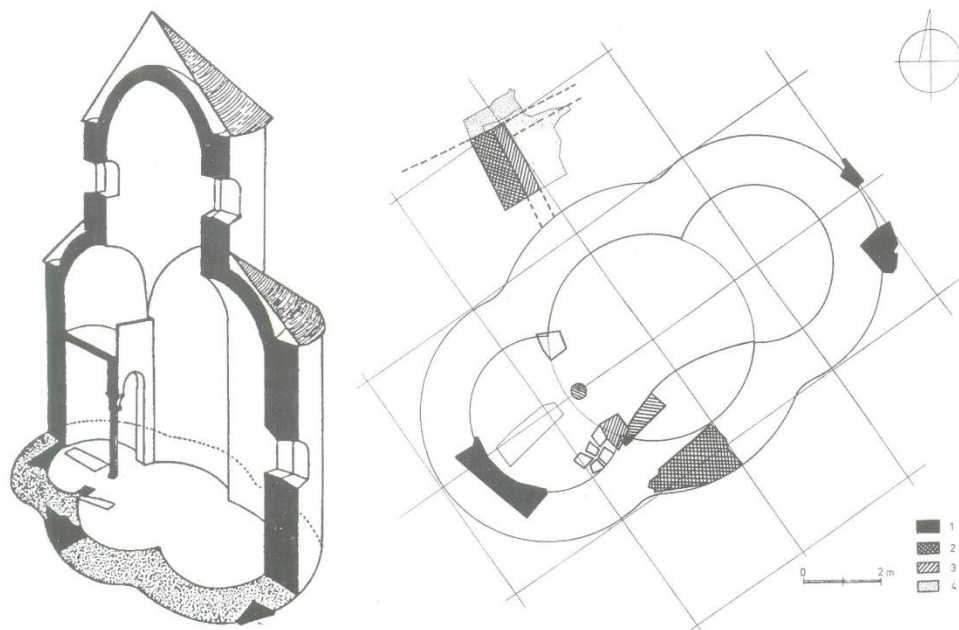
Ryc. 3. Katedra przed – lub wczesnromańska.
Budowla C. Próba rekonstrukcji planu katedry według J. Firleta i Z. Pianowskiego.

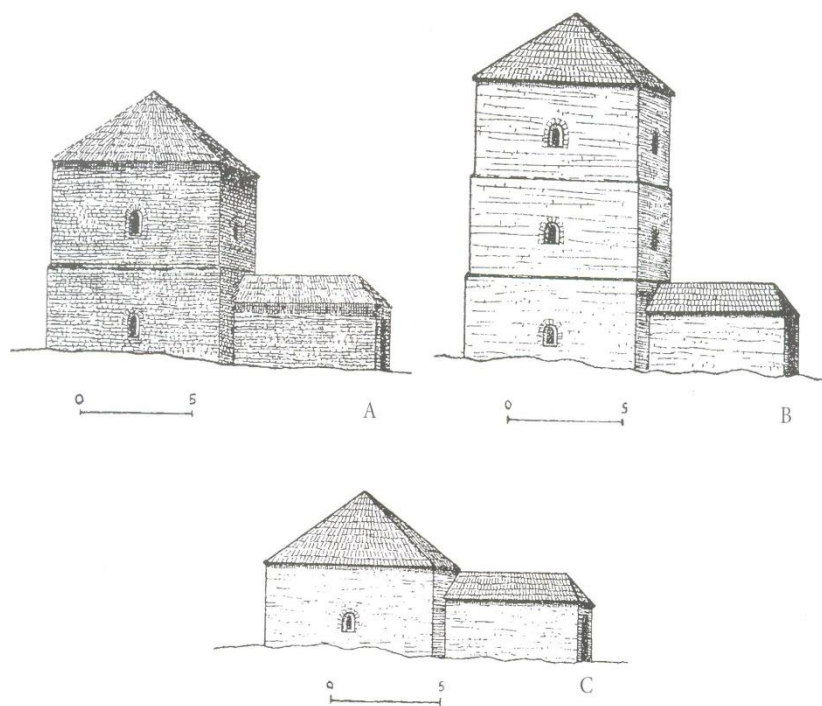
Ryc. 20. Katedra romańska. Rekonstrukcja planu katedry romańskiej po badaniach S. Odrzywolskiego, A. Szyszko-Bohusza, J. Firleta i Z. Pianowskiego oraz rekonstrukcja kościoła katedralnego według Z. Pianowskiego. Przekrój aksonometryczny.

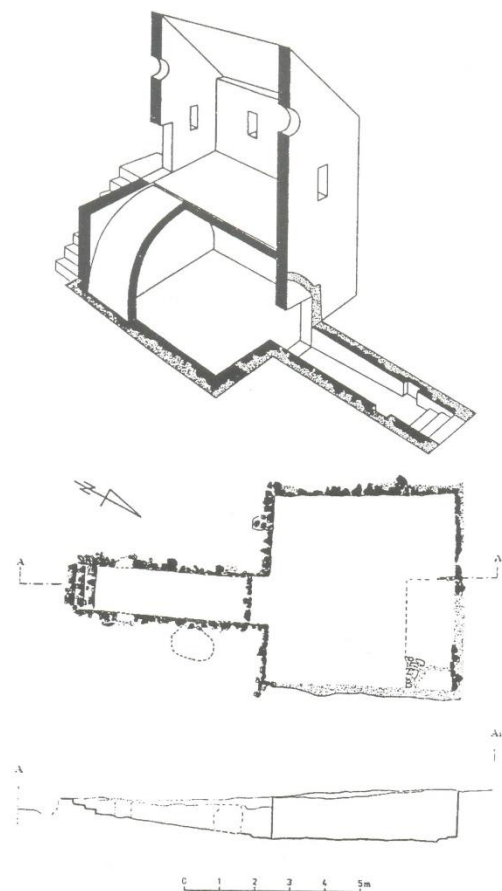
Ryc. 11. Kościół B. romańska płyta nagrobna nad grobowcem w południowo-zachodniej absydzie kościoła B według M. Frasia i S. Koziela.

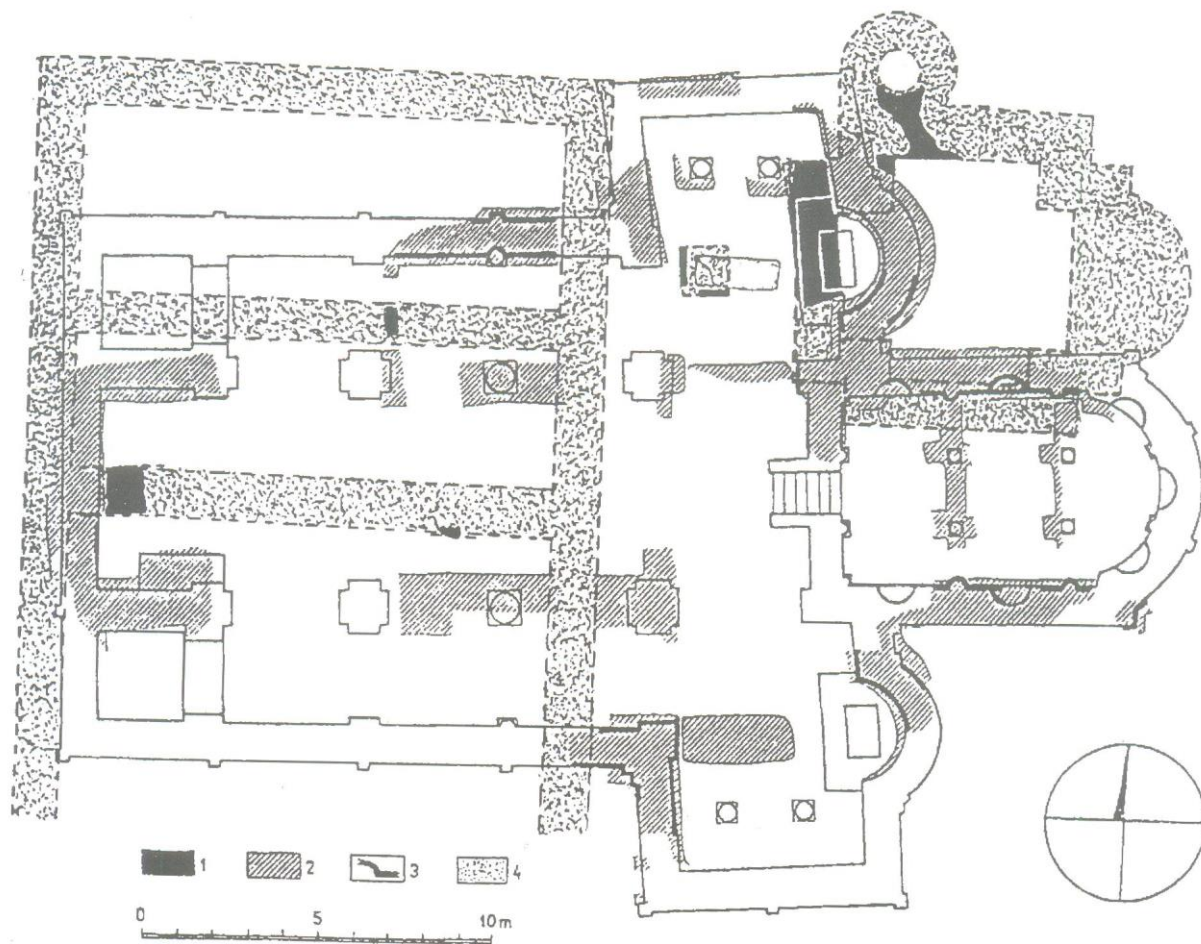
Ryc. 12. Kościół B. Rekonstrukcja bryły budowli według S. Koziela oraz schemat modułowy trzeciej fazy kościoła B w postaci dwuabsydowej rotundy z emporą zachodnią i dwoma aneksami zewnętrznymi według S. Koziela i M. Frasia. 1 – mury pierwszej fazy; 2 – mury drugiej fazy; 3 – mury trzeciej fazy; 4 – wylewka na zewnątrz i we wnętrzu aneksu b.

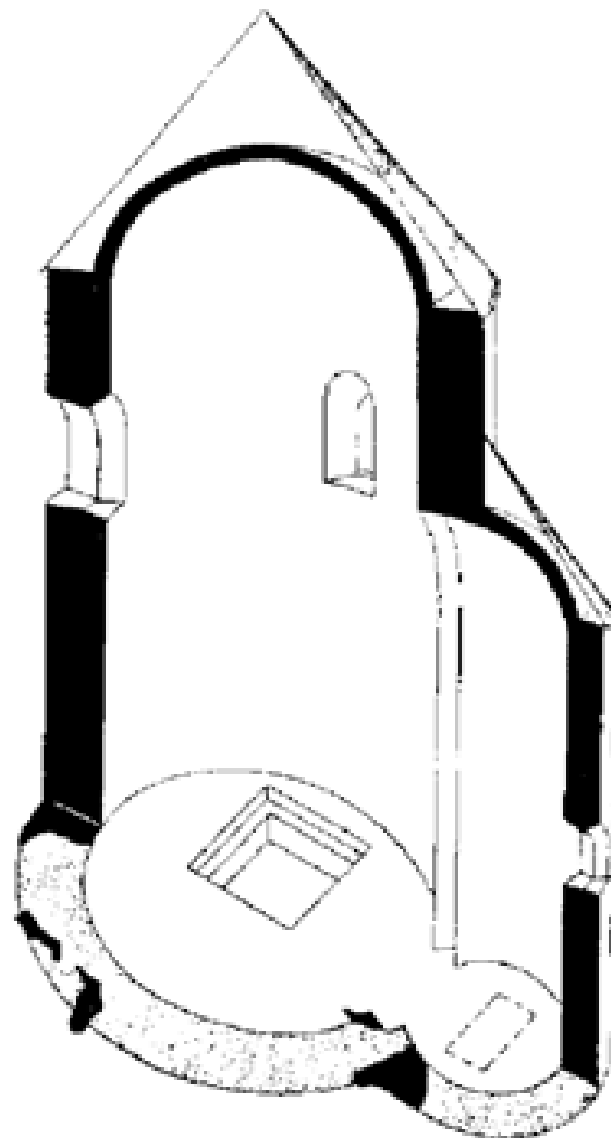
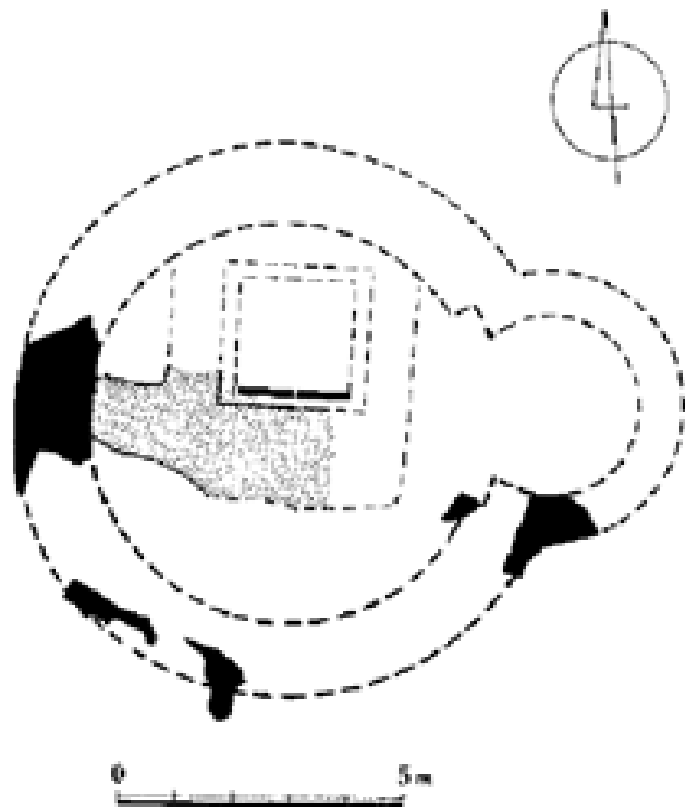
Ryc. 8. Budowla czworokątna. Rekonstrukcja bryły budowli czworokątnej według A. Żakiego.
A – I wariant rekonstrukcji; B – II wariant rekonstrukcji; C – III wariant rekonstrukcji.

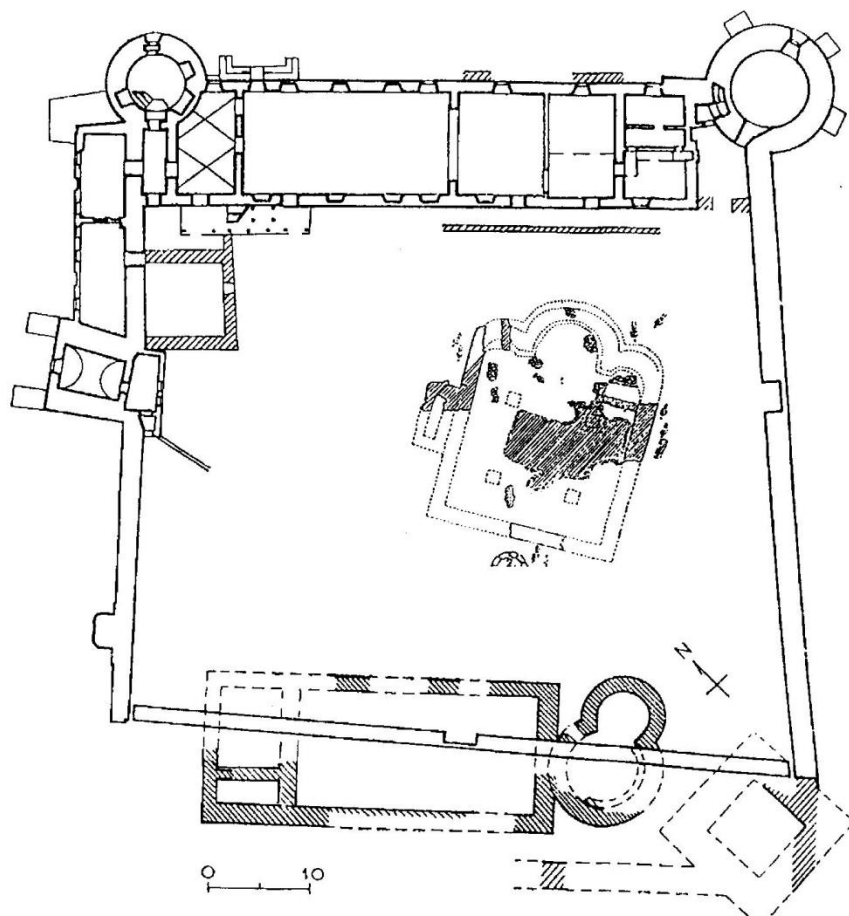
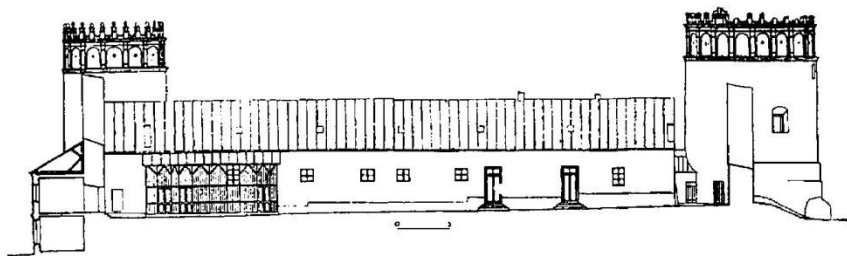

Ryc. 7. Budowla czworokątna. Plan odsłoniętych reliktów budowli czworokątnej z korytarzem według A. Żakiego oraz próba rekonstrukcji budowli według Z. Pianowskiego.

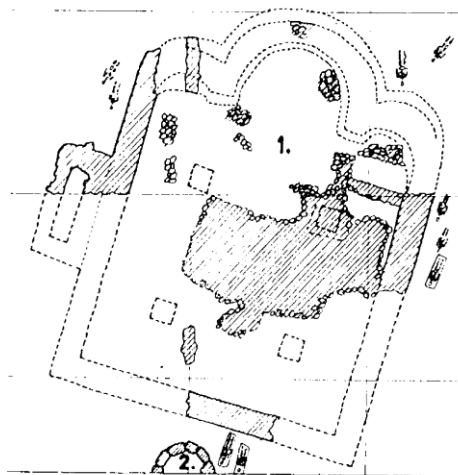
Ryc. 6. Kaplica krzyżowa (?) pod bazyliką tzw. św. Gereona. Hipotetyczna rekonstrukcja zarysu budowli przedromańskich według J. Firleta i Z. Pianowskiego: 1 – mury przedromańskie, 2 – mury bazyliki romańskiej, 3 – lica partii nadziemnych i krypty, 4 – rekonstrukcja planu budowli przedromańskich.

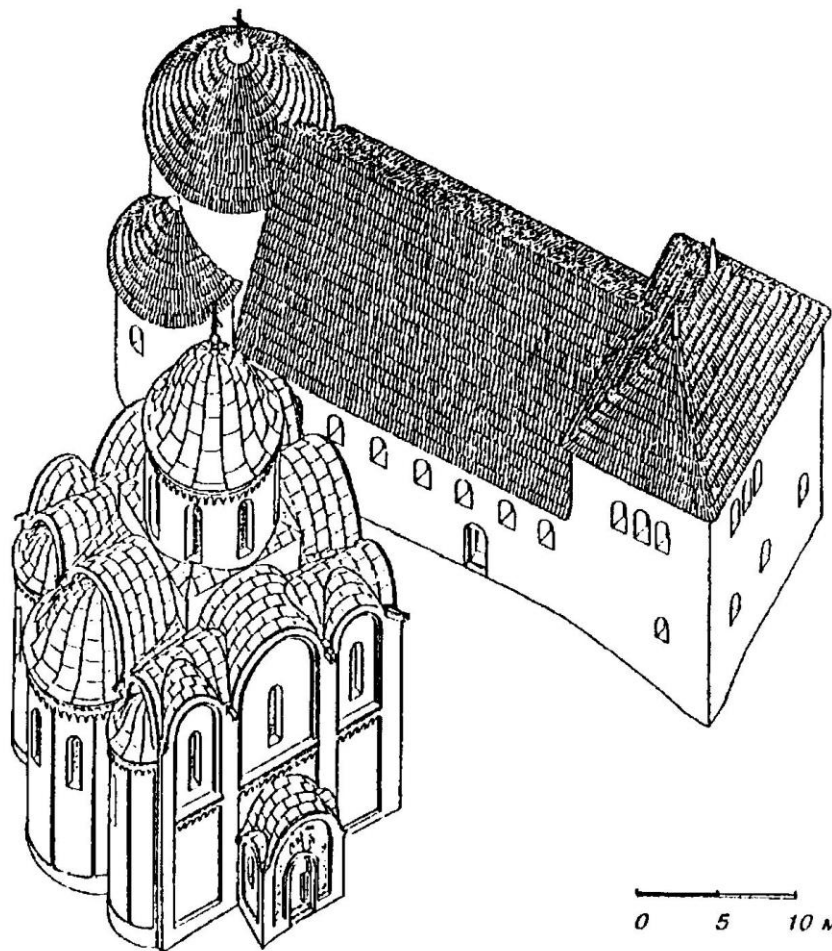

0 1 2 3 4 5 m

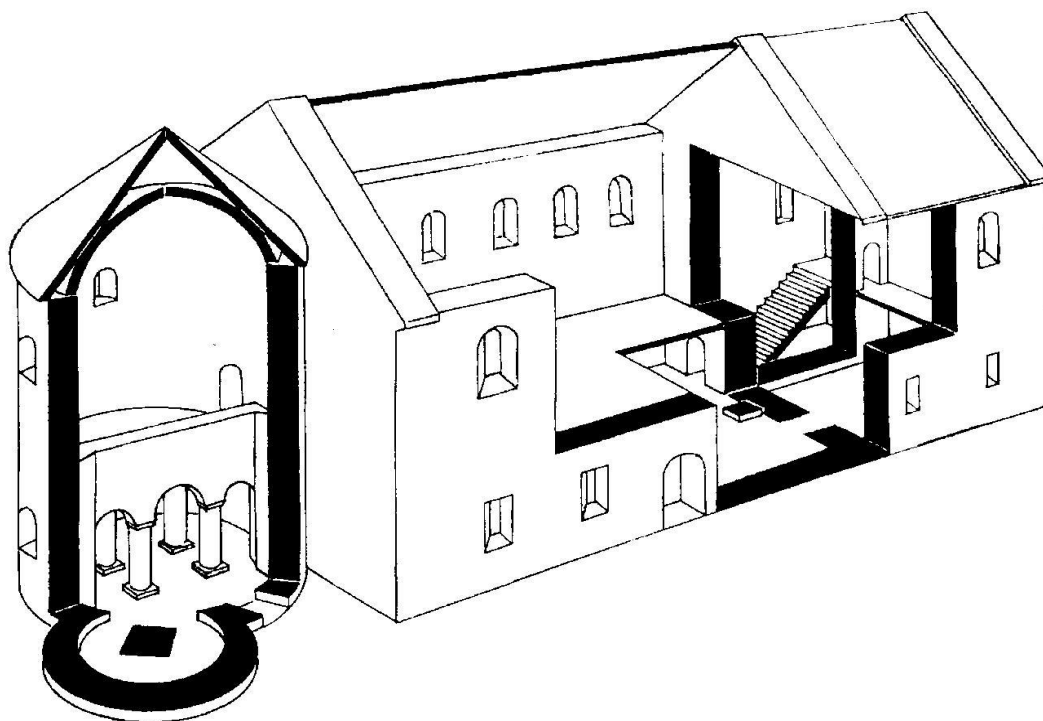
PARTIE OBJĘTE BADANIAMI

SZKIELETY

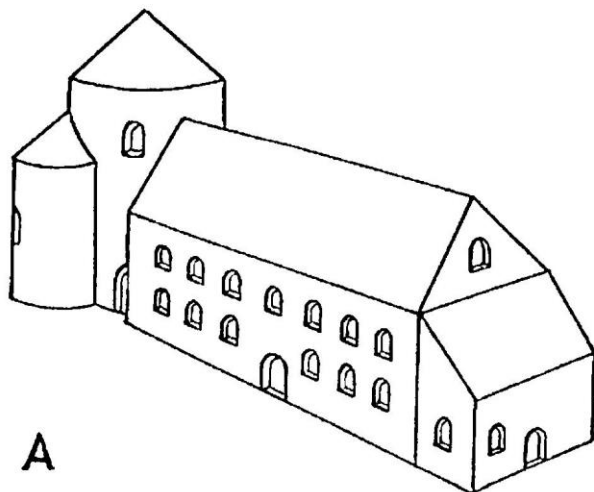
0 5 10 m

Rys. 12. Rotunda i palatium oraz cerkiew Wołodara.
Rekonstrukcja W. Petryka i J. Dyby (2001).

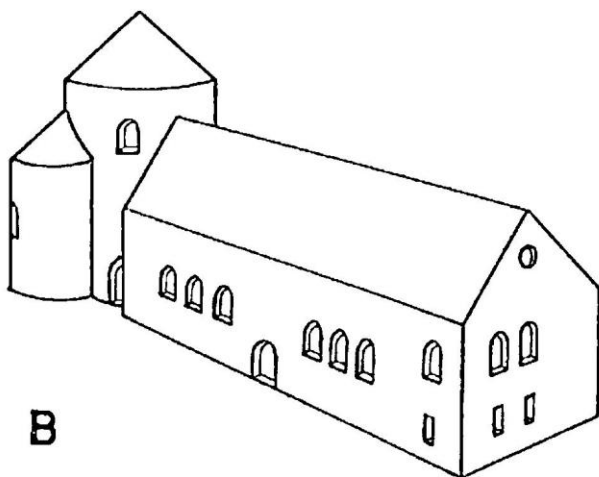

Rys. 20. Próba aksonometrycznej rekonstrukcji zespołu rotunda-palatium wg stanu

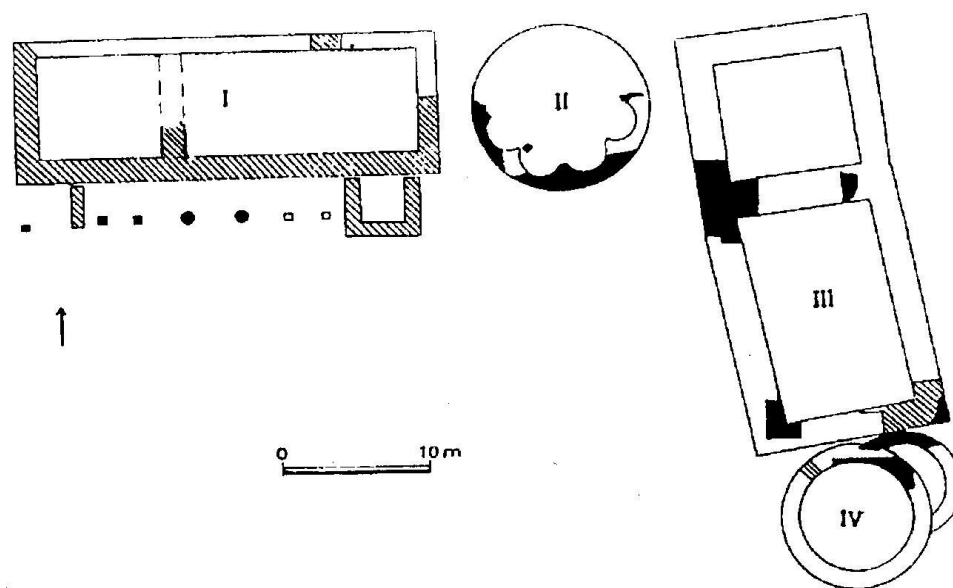
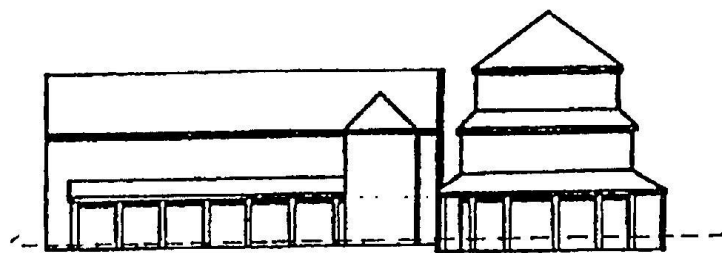

A

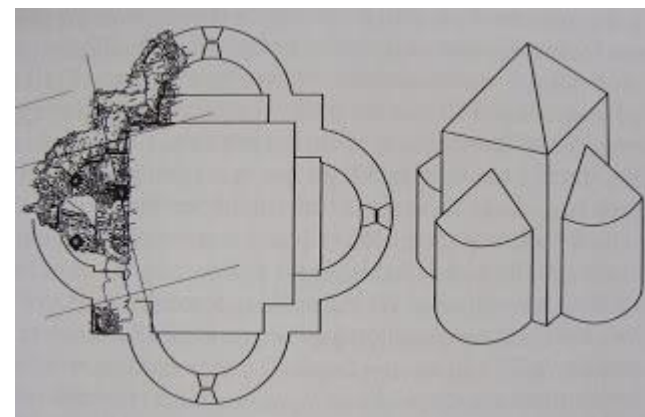
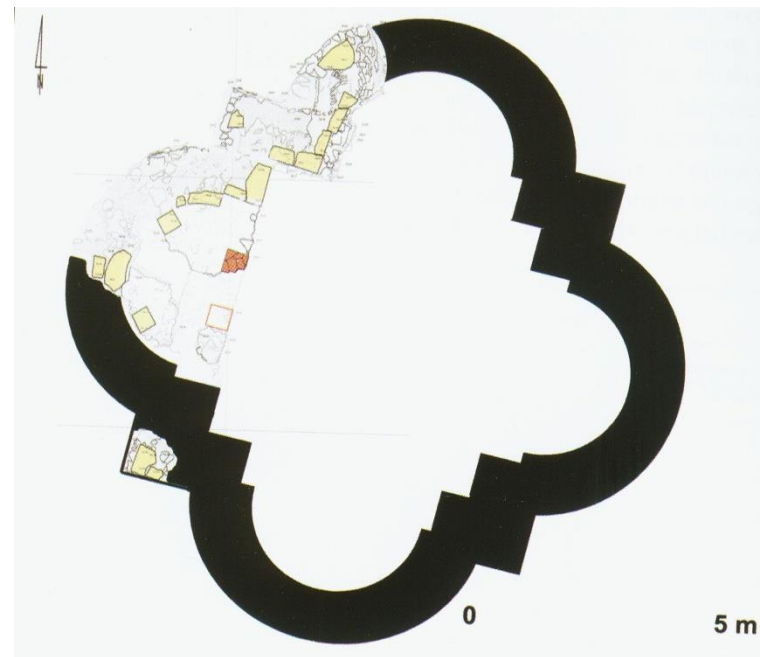
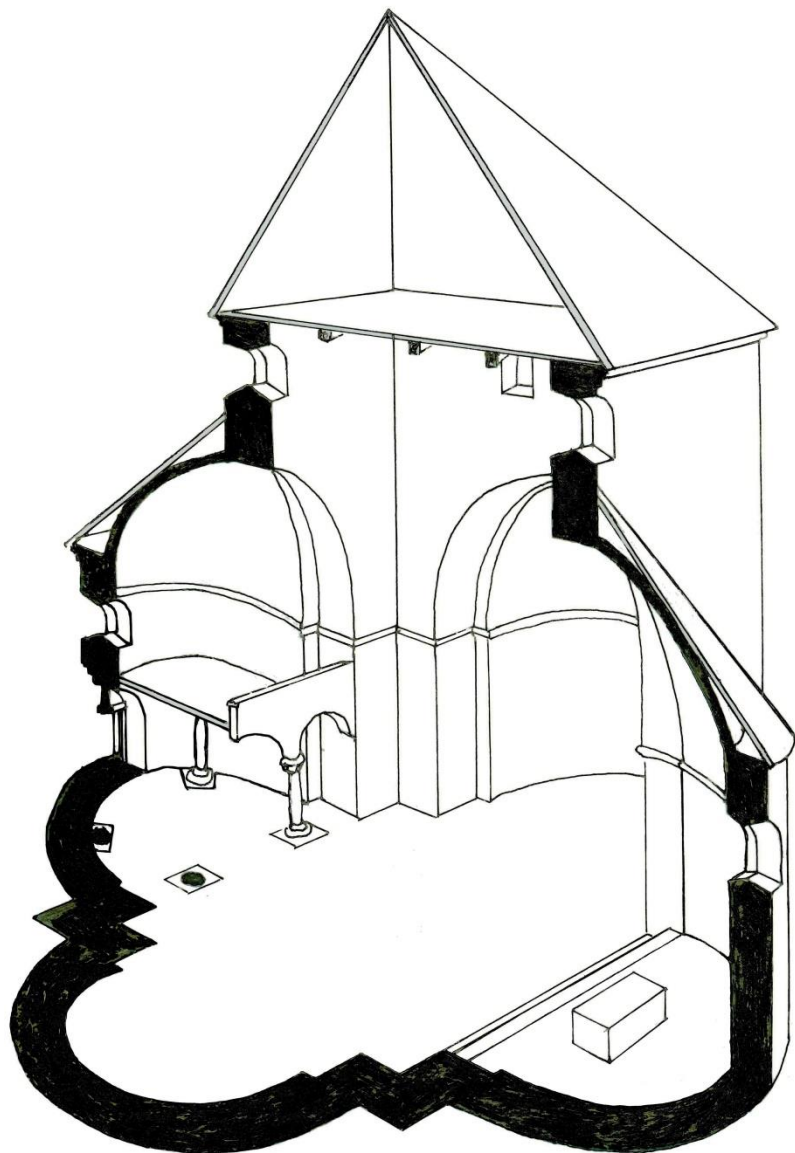

B

Rys. 17. Rotunda i palatium w rekonstrukcji
A. Żakiego (A) i E. Sosnowskiej (B).

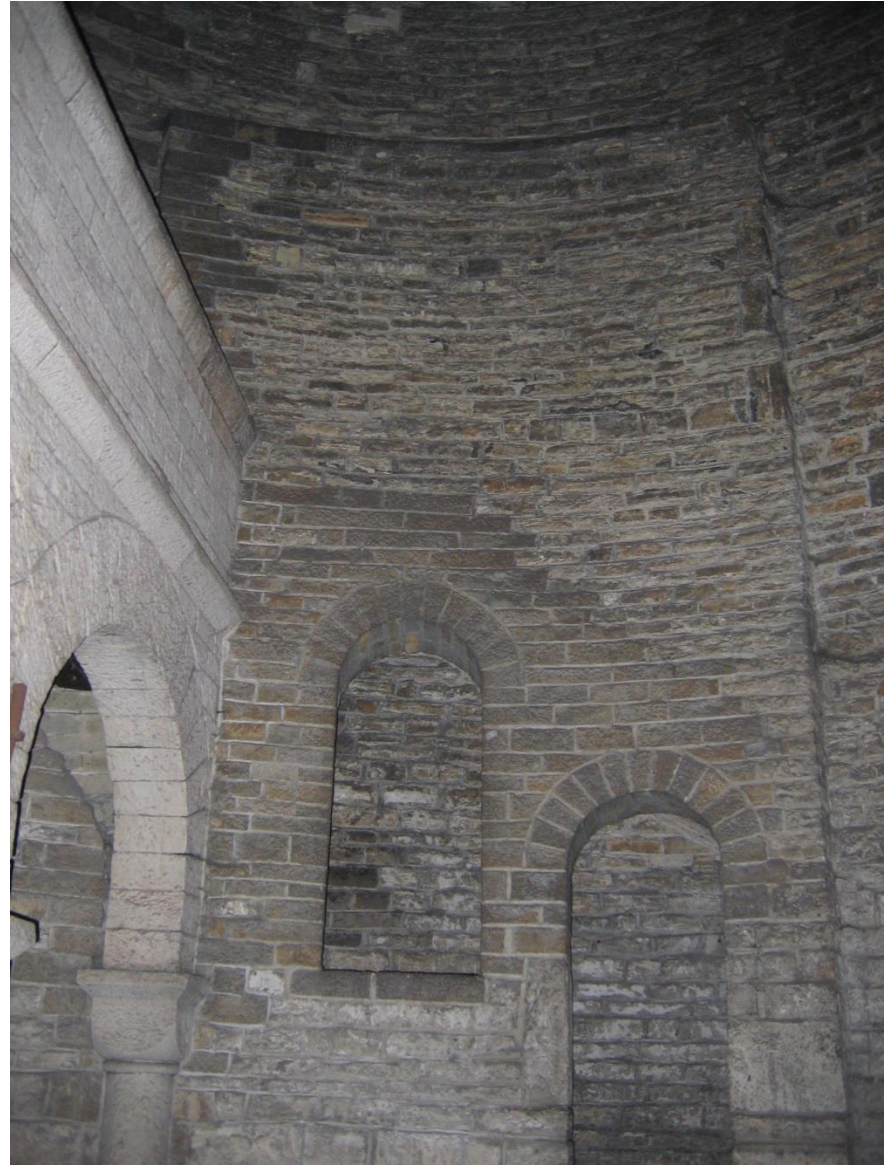
Rys. 32. Wiślica. Romańskie budowle na „regii”.
Wg Wartołowska (uzupełnienia wg Gliński).

Zawichost, kościół św. Maurycego, XII w.

Cieszyn, rotunda św. Mikołaja
ok. 1280 lub XI w.

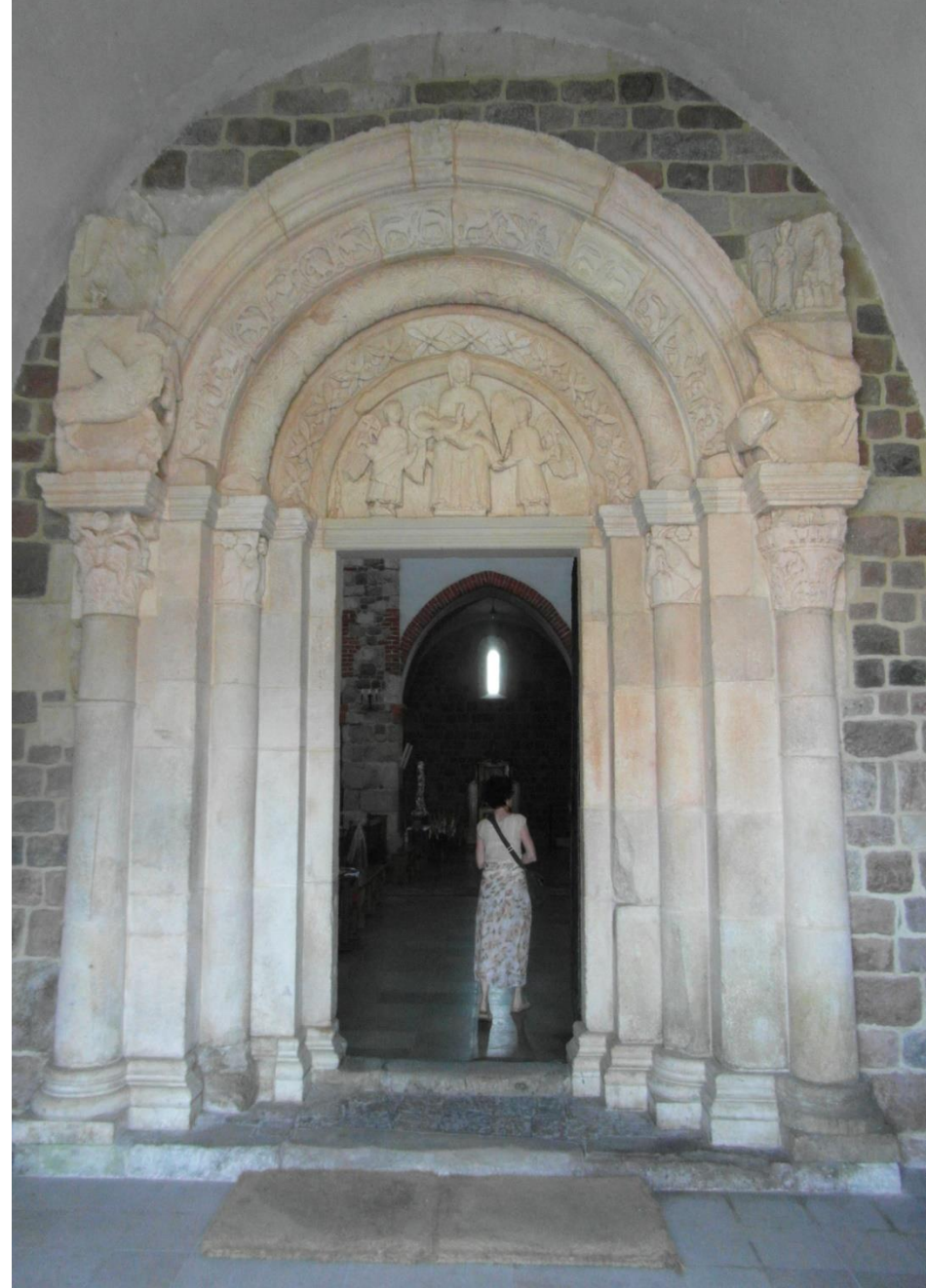

A photograph of a narrow, dimly lit tunnel or passage. The walls are made of rough, uneven stone or concrete, showing signs of decay and peeling material. The floor is also rough and uneven. A single light source illuminates the scene, casting shadows.

Tum

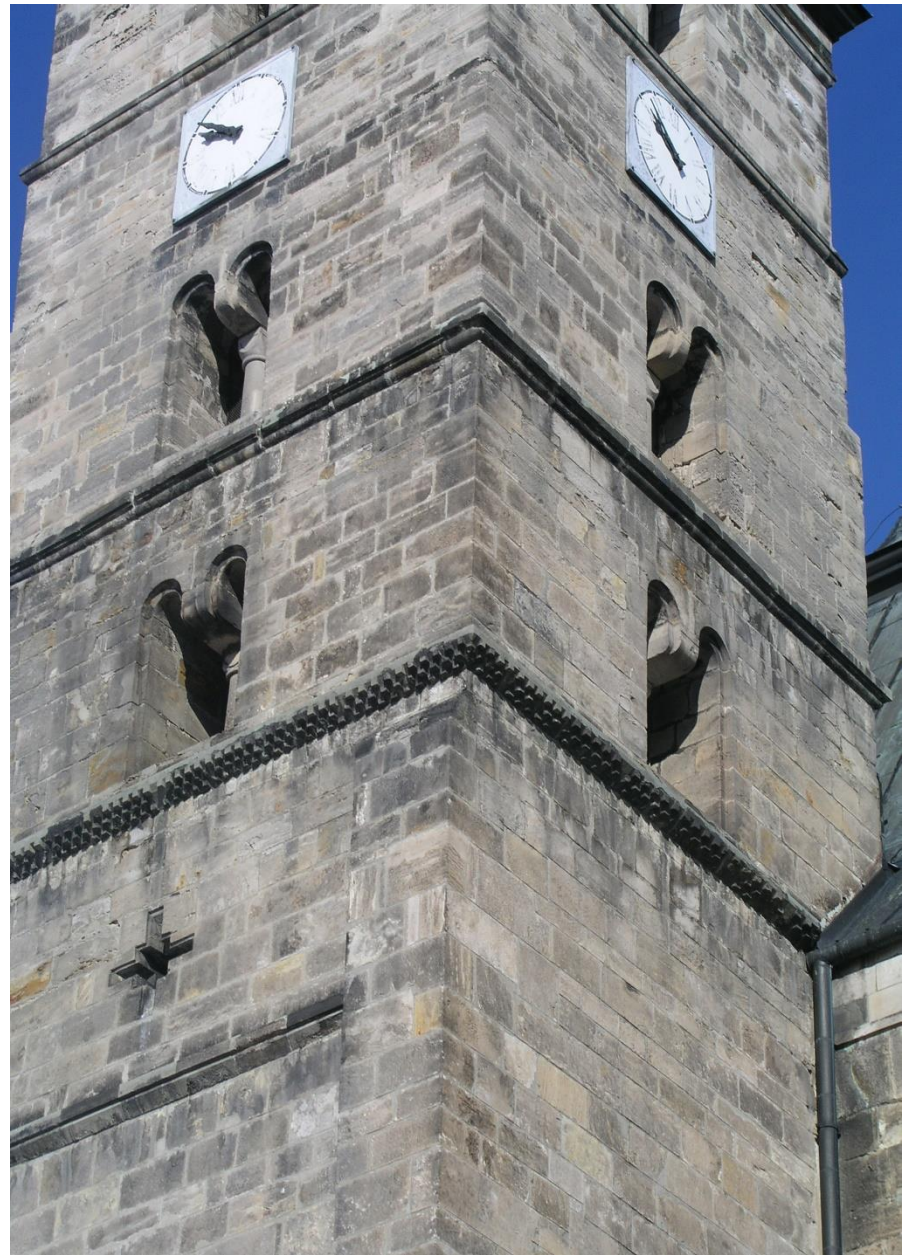

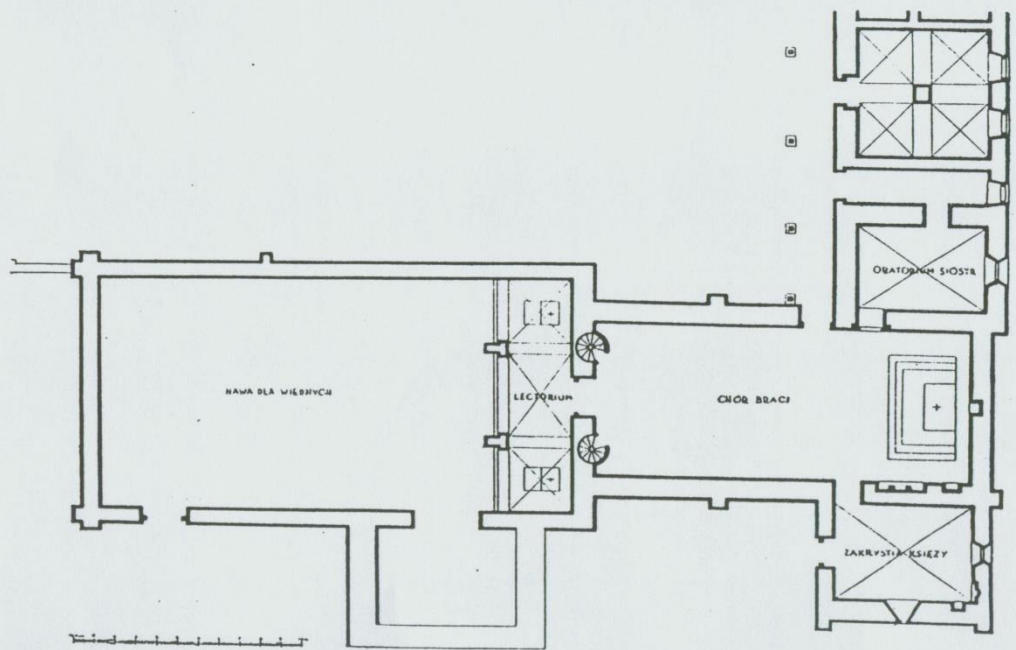

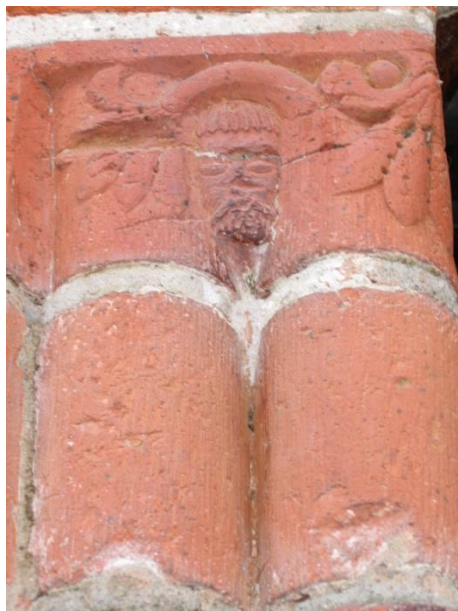

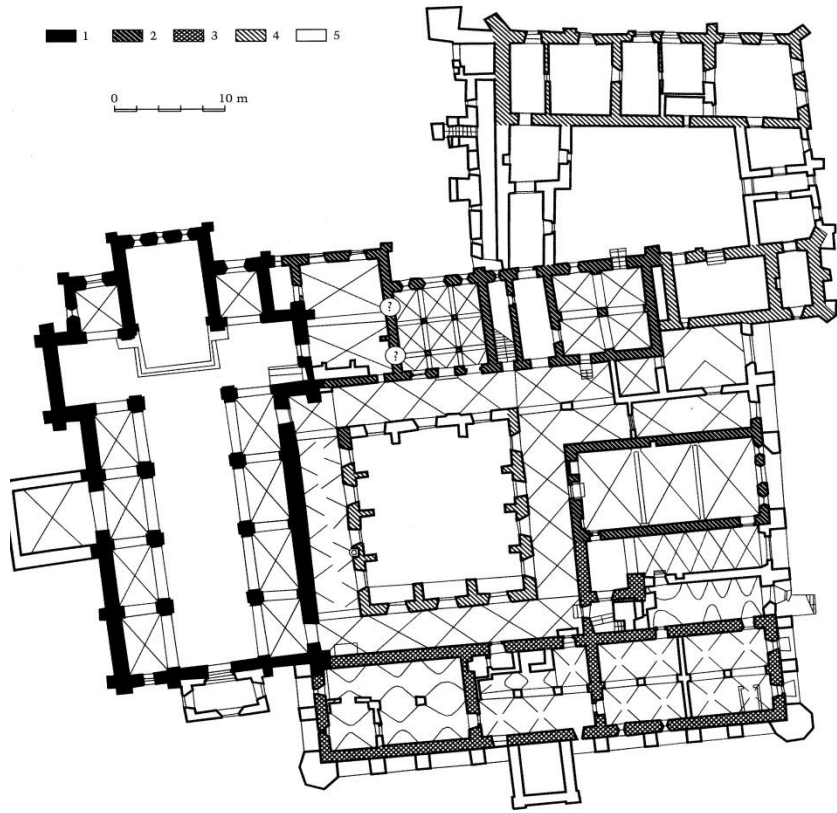

ŚREDNIOWIECZNA ARCHITEKTURA SAKRALNA

